

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ
І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ**

КИРИЛЕНКО КАТЕРИНА МИХАЙЛІВНА

УДК 378.126+168.522(07) (043.3)

**ТЕОРЕТИЧНІ І МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ
КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ КУЛЬТУРОЛОГІВ У ВИЩОМУ
НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ**

13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора педагогічних наук

Київ – 2015

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у Київському національному університеті культури і мистецтв, Міністерство культури України, Міністерство освіти і науки України.

Науковий консультант: доктор педагогічних наук, професор
ГРИТЧЕНКО **Анатолій Григорович**,
Хмельницький національний університет,
завідувач кафедри теорії та методики трудового і професійного навчання.

Офіційні опоненти: член-кореспондент НАПН України, доктор педагогічних наук, професор
БУТЕНКО **Володимир Григорович**,
Херсонський національний технічний університет,
професор кафедри історії України, педагогіки і психології

доктор педагогічних наук, професор
КОСТРИЦЯ **Наталія Миколаївна**,
Національний університет біоресурсів і природокористування України,
професор кафедри української та класичних мов

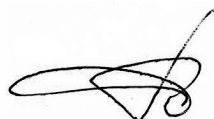
доктор педагогічних наук, професор
РАДУЛ **Валерій Вікторович**,
Кіровоградський державний педагогічний університет імені Володимира Винниченка,
завідувач кафедри педагогіки та освітнього менеджменту

Захист відбудеться 15 жовтня 2015 р. о 10 год. на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.004.18 у Національному університеті біоресурсів і природокористування України за адресою: 03041, м. Київ, вул. Героїв Оборони, 11, навчальний корпус №10, кімната 221а

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Національного університету біоресурсів і природокористування України за адресою: 03041, м. Київ, вул. Героїв Оборони, 13, навчальний корпус № 4, кімната 41 а

Автореферат розісланий 14 вересня 2015 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

І. М. Буцик

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. В історичній перспективі певний рівень розвитку суспільства і людини, її відносини з навколишнім світом визначаються станом культури. Сучасна культура, вбираючи новітні досягнення науки, стрімко еволюціонує і перетворюється у нову інноваційну культуру. Сьогодні інноваційна культура розглядається як один із головних каналів активізації суб'єктів діяльності всіх галузей. Свідченням міжнародної уваги до питання становлення інноваційних процесів у соціокультурній сфері є підготовлений Комісією Євросоюзу «План першочергових заходів щодо інновацій у Європі», у межах якого визначено основні підходи щодо їх формування. Роль освіти людини упродовж життя у цьому процесі є пріоритетною. Методологічно це конкретизовано у Рекомендаціях парламенту і Ради Європи від 18 грудня 2006 року «Ключові компетенції для навчання протягом життя – європейські рамкові установки».

Національною доктриною розвитку освіти (Указ Президента України від 17 квітня 2002 року № 347/2002) наголошується, що пріоритетними напрямками Державної політики щодо розвитку освіти є «запровадження освітніх технологій» і «інноваційний характер навчально-виховної діяльності» (розділ II, п.п. 2, 3). Закон України «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні» (від 16.01.2003 р.) визначає поняття «інноваційна культура» як складову «інноваційного потенціалу, що характеризує рівень освітньої, загальнокультурної і соціально-психологічної підготовки особистості та суспільства в цілому до сприйняття і творчого втілення в життя ідеї розвитку економіки країни на інноваційних засадах». Як стверджується у Комюніке конференції Європейських міністрів вищої освіти «Болонський процес у період до 2020 року – Європейський простір вищої освіти у новому десятилітті /м.м. Льовен, Лювен-ля Ньов, 28-29 квітня 2009 року», вища освіта, на всіх її рівнях, має ґрунтуватися на найсучасніших розробках у галузі дослідницької діяльності та розвитку, сприяючи посиленню інноваційних та креативних елементів у суспільстві. При цьому увага акцентується на визнанні потенціалу програм вищої освіти щодо стимулювання інноваційності. У Законі України «Про вищу освіту» (від 1.07.2014 р.) стверджується, що інноваційна діяльність у вищому навчальному закладі є невід'ємним складником освітньої діяльності (Розділ XI), а інтеграція наукової, науково-технічної і інноваційної діяльності вищого навчального закладу визначається і регламентується Загальними положеннями (Розділ I) та окремим розділом (Розділ XII) Закону.

В працях з проблем формування інноваційної культури суспільства і людини переконливо показано, що виконання означених вище завдань можливе, якщо трансляція знань є результатом інтеграції науки і освіти, що породжує інновації, якщо заохочується і зміцнюється новаторство, міждисциплінарність програм для досягнення довгострокової перспективи, орієнтованої на задоволення потреб суспільства, якщо майбутній фахівець стає активним учасником інноваційного процесу, співавтором нововведень, а інноваційність – особистісною якістю

молодої людини, що прагне до самореалізації у процесі своєї професійної діяльності та на життєвому самовизначенні. Тому не є випадковим той факт, що питання розробки теоретичних і методичних основ дослідження інноваційних процесів у професійній (насамперед, вищій) школі визначено «Основними напрямками досліджень з педагогічних і психологічних наук в Україні», схвалених Загальними зборами Національної академії педагогічних наук України 8 листопада 2012 року.

Аналіз психолого-педагогічної літератури та дисертаційних досліджень цієї проблеми показує, що у педагогічній теорії і практиці вже мали місце дослідження з проблем становлення, формування і розвитку інноваційної культури як частини загальної культури (В. Андрущенко, Е. Афанасьєва, Л. Борисова, В. Бутенко, В. Віненко, В. Воронін, Л. Елізарова, В. Кремень, В. Нестеренко, С. Ніколаєнко, Л. Ордіна, А. Поскряков, Л. Сластьонін, С. Щукіна та ін.).

Визнаючи безперечну теоретичну і практичну значущість виокремлених вище досліджень, необхідно відзначити недостатню розробленість теоретичних і методичних основ формування інноваційної культури як специфічного (цілісного) складника загальної і професійної культури та особистісної якості майбутнього спеціаліста з власне «Культурології» (галузь «Гуманітарні науки») та/або зі споріднених з нею спеціальностей (галузь «Культура та мистецтво») у вищому навчальному закладі. Спільним для всіх цих спеціальностей є зміст загальнопрофесійної підготовки, який предметно конкретизується відповідними дисциплінами. Як правило, такі навчальні дисципліни вивчають за типовими навчальними програмами, а, отже, вплив цих дисциплін на якість загальнопрофесійної підготовки тих чи інших із означених вище спеціалістів є однаковим. Це вказує на доцільність розглядати досліджувану нами проблему (формування інноваційної культури фахівця як складника його загальної і професійної культури та його особистісної якості) як спільну для підготовки фахівців зі всіх вищеозначених спеціальностей. Тому в дисертаційному дослідженні студентів, що здобувають вищу освіту зі спеціальності «Культурологія» (галузь «Гуманітарні науки») та/або зі споріднених з нею спеціальностей галузі «Культура та мистецтво», ми будемо означати терміном «майбутні культурологи».

Проблема формування інноваційної культури майбутніх культурологів у вищих навчальних закладах в якості самостійної в педагогічній науці не розглядалася. У той же час, аналіз стану підготовки таких фахівців у вищих навчальних закладах показує, що питанням формування їх інноваційної культури належної уваги не приділяється. Як наслідок, студенти не володіють знаннями, уміннями й компетентностями інноваційного спрямування, не завжди у змозі зорієнтуватися в інноваційних процесах, що так стрімко розвиваються в соціокультурній сфері, у них недостатньо сформовано інноваційність як особистісну характеристику майбутнього фахівця з вищою освітою. Як правило, студентська молодь не пов'язує загальнопрофесійні знання інноваційного

характеру з питаннями своєї майбутньої практичної діяльності та життєдіяльності в цілому.

Відсутність системних наукових досліджень, з одного боку, та стан реальної освітньої діяльності вищих навчальних закладів, з іншого боку, загострюють *суперечності* між:

- потребою суспільства у фахівцях зі сформованою інноваційною культурою, здатних до сприйняття, підтримки і реалізації нововведень у професійній діяльності, і низьким рівнем інноваційної культури суб'єктів вищої культурологічної освіти;

- стрімким зростанням ролі інноваційних процесів у суспільстві і повільною реакцією (низькою інноваційною сприйнятливістю) професійної школи на необхідність підготовки фахівців з високим рівнем сформованості інноваційної культури;

- збільшенням числа навчальних дисциплін, труднощами в їх засвоєнні у зв'язку з швидким зростанням обсягу наукового знання і неможливістю підготовки конкурентоспроможних культурологів з високим рівнем інноваційної культури у процесі традиційної професійної підготовки;

- зростанням обсягу, складності і креативності сучасного культурологічного знання і недостатньою розробленістю методів, форм і дидактичних засобів, які б ефективно сприяли засвоєнню цього знання та формуванню інноваційної культури майбутніх культурологів у вищому навчальному закладі.

Актуальність проблеми, її недостатня наукова розробленість та необхідність розв'язання названих суперечностей спонукають до осмислення і обґрунтування теоретичних і методичних основ підготовки майбутнього культуролога, який здатний і готовий до здійснення інноваційної діяльності у своїй подальшій професійній кар'єрі та у своєму життєвому самовизначенні. Це і зумовило вибір теми дисертаційної роботи: **«Теоретичні і методичні основи формування інноваційної культури майбутніх культурологів у вищому навчальному закладі»**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконане у межах державної комплексної програми Міністерства культури України згідно з планом науково-дослідної роботи Київського національного університету культури і мистецтв: «Трансформаційні процеси в культурі та мистецтвах України», державний реєстраційний номер 0107U009539, «Інноваційні освітні технології в контексті Болонського процесу», державний реєстраційний номер 0107U009541.

Тема дослідження затверджена на засіданні Вченої Ради Київського національного університету культури і мистецтв (протокол № 13 від 3.04.2014 р.) та узгоджена у Раді з координації наукових досліджень у галузі педагогіки і психології НАПН України (протокол № 5 від 27.05.2014 р.).

Об'єкт дослідження – професійна підготовка майбутніх культурологів у вищому навчальному закладі.

Предмет дослідження – теоретичні і методичні основи формування інноваційної культури майбутніх культурологів у межах загальнопрофесійної підготовки у вищому навчальному закладі.

Мета дослідження полягає в обґрунтуванні, розробленні та експериментальній перевірці теоретичних і методичних основ формування інноваційної культури майбутніх культурологів у вищому навчальному закладі.

Відповідно до мети були визначені такі **завдання дослідження**:

1. На основі аналізу психолого-педагогічної літератури уточнити зміст ключових понять дослідження, розкрити сутність поняття «інноваційна культура майбутніх культурологів» та споріднених з ним понять: «інноваційна навчально-пізнавальна діяльність», «інноваційний спосіб мислення», «інноваційність особистості».

2. Визначити стан формування інноваційної культури майбутніх культурологів у вищих навчальних закладах.

3. Обґрунтувати теоретико-методологічні засади формування інноваційної культури майбутніх культурологів у вищому навчальному закладі.

4. Змоделювати процес формування інноваційної культури майбутніх культурологів в контексті сучасних концепцій особистісно-орієнтованого навчання і синергетичної парадигми фундаментальності науки і освіти.

5. Визначити, обґрунтувати та розробити організаційно-педагогічні умови формування інноваційної культури майбутніх культурологів у вищому навчальному закладі.

6. Розробити й опробувати професійно-орієнтований інноваційний мультидисциплінарний дидактичний комплекс «Культура і наука» як інтегративно-функціональний засіб формування інноваційної культури майбутніх культурологів у процесі загальнопрофесійної підготовки.

7. Здійснити експериментальну перевірку ефективності структурно-функціональної моделі та організаційно-педагогічних умов як визначальних чинників реалізації теоретичних і методичних основ формування інноваційної культури майбутніх культурологів у вищому навчальному закладі.

Для розв'язання визначених завдань і перевірки гіпотези використовувався комплекс взаємопов'язаних **методів дослідження**: *теоретичні*: аналіз і узагальнення філософської, психолого-педагогічної, навчально-методичної літератури; ознайомлення з нормативними документами; аналіз, синтез, моделювання, порівняння, систематизація, узагальнення науково-теоретичних та дослідних даних з метою відбору й осмислення фактичного матеріалу щодо формування інноваційної культури майбутніх культурологів у вищому навчальному закладі; *проектування та моделювання*: визначення організаційно-педагогічних умов та розроблення моделі формування інноваційної культури майбутніх культурологів у вищому навчальному закладі; *емпіричні*: систематичні й періодичні педагогічні спостереження; бесіди, інтерв'ювання та анкетування викладачів і студентів для виявлення основних суперечностей та недоліків у змісті та методиці формування інноваційної культури майбутніх культурологів у вищому навчальному закладі; педагогічний експеримент для перевірки

ефективності теоретичних і методичних основ формування інноваційної культури, оцінки рівня сформованості інноваційної культури майбутніх культурологів у вищому навчальному закладі; *методи математичної статистики*: групування – для систематизації й упорядкування результатів дослідження; вимірювальні шкали; критерій однорідності χ^2 – для визначення довірчих відмінностей між рядами показників двох сукупностей одержаних оцінок до та після введення незалежної змінної тощо.

Наукова новизна одержаних результатів дослідження полягає в тому, що *вперше*:

- *обґрунтовано та розроблено* теоретичні і методичні основи формування інноваційної культури майбутніх культурологів у процесі їхньої професійної підготовки: відбір, конструювання та залучення до обігу в освітній практиці ВНЗ сучасного (інноваційного) культурологічного знання, формування досвіду інноваційної навчально-пізнавальної діяльності та відповідного їй інноваційного способу мислення, формування здатності і готовності майбутніх фахівців з вищою культурологічною освітою до інноваційної діяльності у своїй подальшій професійній практиці, – на засадах відповідних теоретико-методологічних підходів, моделювання процесу формування інноваційної культури майбутніх фахівців різних культурологічних спеціальностей і спеціалізацій (як орієнтиру) та реалізації у межах змодельованого процесу професійної підготовки відповідних організаційно-педагогічних умов;

- *розроблено* структурно-функціональну модель процесу формування інноваційної культури майбутніх культурологів, яка охоплює шість складників: цільовий (мета, завдання); методологічний (базисні компоненти, функції інноваційної культури, концептуальні підходи, основоположні ідеї, дидактичні принципи); змістовий (структурні компоненти змісту, програма формування досліджуваної якості фахівця); операційний або поведінково-діяльнісний (дидактичний інструментарій (послідовність і доцільність підбору методів, організаційних форм і засобів навчання), епістемологічні основи, сфери та етапи діяльності); технологічний (реалізація організаційно-педагогічних умов, упровадження МДК «Культура і наука»); емпіричний (педагогічний експеримент, експертна та діагностична оцінки);

- *обґрунтовано, розроблено та експериментально* перевірено організаційно-педагогічні умови формування інноваційної культури майбутніх культурологів (спрямованість навчально-виховного процесу на підвищення рівня загальної культури та морально-етичних якостей студентської молоді; створення інформаційного простору сучасного інноваційного соціокультурного знання, залученого до сприяння розвитку інноваційного потенціалу майбутніх культурологів на основі синергетичної парадигми фундаментальності науки і освіти; формування інноваційно-діяльнісного середовища, спрямованого на розвиток інноваційних знань, інноваційного способу мислення та інноваційності особистості студента; розвиток позитивного мотиваційно-ціннісного ставлення студента до «нового» як підґрунтя у постійному самовдосконаленні та самореалізації в процесі майбутньої професійної практики та з метою життєвого

самовизначення; удосконалення дидактичного забезпечення реалізації принципу єдності змістової, процесуальної і мотиваційно-ціннісної сторін навчально-пізнавальної діяльності інноваційного характеру засобами міжпредметної взаємодії на основі ідеї емерджентності (взаємного підсилення дидактичного ефекту), розроблення і впровадження професійно-орієнтованих мультидисциплінарних дидактичних комплексів);

- *уточнено* сутнісний зміст поняття «інноваційна культура майбутніх культурологів» та споріднених з ним понять: «інноваційне знання», «інноваційна діяльність», «інноваційний спосіб мислення», «інноваційність особистості майбутнього фахівця-культуролога»;

- *подальшого розвитку* набули науково-теоретичні основи формування інноваційної культури як специфічного складника загальної і професійної культури майбутніх культурологів на основі синергетичного підходу, зокрема, засобами міжпредметної взаємодії та професійно-орієнтованого інноваційного мультидисциплінарного комплексу «Культура і наука».

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає у розробленні та впровадженні у процес професійної підготовки майбутніх культурологів професійно-орієнтованого інноваційного мультидисциплінарного дидактичного комплексу «Культура і наука» та методики діагностики рівнів сформованості інноваційної культури студентів вищого навчального закладу. Розроблено і впроваджено: програму навчальної дисципліни «Культура і наука» для спеціалістів (магістрантів) культурології та споріднених з нею спеціальностей у вищому навчальному закладі; цикл лекцій, теми семінарських занять та інше навчально-методичне забезпечення цієї програми (завдання для тренінгу навчально-пізнавальної діяльності інноваційного спрямування, теми індивідуальних навчально-дослідницьких завдань та студентських науково-дослідних робіт, тестові завдання для діагностики та контролю навчальних досягнень студентів); підручник для студентів «Культура і наука»; мультидисциплінарний початковий посібник «Філософія: наука і культура». Ці матеріали та інші результати дослідження можуть бути використані викладачами у практиці професійної підготовки та підвищення кваліфікації майбутніх культурологів в освітній системі вищих навчальних закладів, для оновлення Державних стандартів вищої культурологічної освіти та споріднених з нею напрямів підготовки (і/або спеціальностей), викладачами під час викладання культурологічних дисциплін.

Результати дослідження *впроваджено* у навчально-виховний процес Київського національного університету культури і мистецтв (довідка № 76/1 від 02.02.15 р.), Луганської державної академії культури і мистецтв (довідка № 5 від 26.01.15 р.), Рівненського державного гуманітарного університету (довідка № 6 від 22.01.15 р.), Чернігівського національного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка (довідка від № 14 від 03.02.15 р.), Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут» (довідка № 3010/378, від 02.02.2015 р.).

Апробація результатів дослідження. Основні положення та результати дослідження доповідалися та обговорювалися на науково-практичних конференціях різного рівня:

- *міжнародних*: «Чорнобиль: екологія, природа, суспільство» (Умань, 1996); «Україна-Росія: історія та сучасність» (Київ, 2003); «Інноваційні технології управління якістю підготовки майбутніх учителів фізико-технологічного профілю» (Кам'янець-Подільський, 2013); «Проблеми формування громадської думки в сучасній Україні» (Київ, 2014); «Освітні інновації: філософія, психологія, педагогіка» (Суми, 2014); «The First International conference on scientific development in Europe. Proceedings of the Congress» (Vienna, 2014), «The First European Conference on Social Sciences and Humanities. Proceedings of the Congress» (Vienna, 2014), «The Second International conference on development of pedagogical science in Eurasia. Proceedings of the Conference» (Vienna, 2015), «Розвиток сучасної освіти і науки: результати, проблеми» (Дрогобич, 2015), «Дні науки філософського факультету – 2015» (Київ, 2015);

- *всеукраїнських*: «Суспільні науки в системі формування національної свідомості студентів» (Київ-Кіровоград, 1998); «Актуальні проблеми підготовки вчителів природничо-наукових дисциплін для сучасної загальноосвітньої школи» (Умань, 2012); «Філософські проблеми сучасності» (Херсон, 2014); «Вітчизняна наука на зламі епох: проблеми та перспективи розвитку» (Переяслав-Хмельницький, 2015);

- звітних конференціях Київського національного університету культури і мистецтв (2010 – 2015).

Кандидатська дисертація на тему: «Філософія культури Йосипа Мандельштама» захищена у 1996 р. Матеріали кандидатської дисертації у тексті докторської дисертації не використано.

Публікації. Основні положення та результати дослідження висвітлено в 49 публікаціях (із них одноосібні – 44), у тому числі: 1 монографія, 1 підручник, 7 навчальних посібників, 10 статей у фахових періодичних виданнях України, 4 статті у іноземних фахових наукових виданнях, 2 статті у інших наукових виданнях, 17 тез конференцій, 3 словники, 1 курс лекцій, 1 навчальна програма, 2 методичні рекомендації.

Особистий внесок здобувача. У публікаціях, підготовлених зі співавторами, внесок здобувача полягає: [17] – у розкритті основних відмінностей інноваційної освіти, її провідних функцій та ключових понять, обґрунтуванні необхідності та виокремлення основних вимог щодо оптимізації інноваційно-діяльнісного середовища вищого навчального закладу; [18] – у виокремленні організаційно-педагогічних умов формування інноваційної культури студентів у вищому навчальному закладі. В інших публікаціях внесок співавторів полягає в розробці окремих навчально-методичних матеріалів, зокрема: [30] – в обґрунтуванні математичних знань як елемента інноваційної культури студентів вищого навчального закладу; [40] – у висвітленні методологічних аспектів вивчення природознавства як галузі науки, культури та освіти; [43] – у потрактуванні суті основних культурологічних понять.

Структура та обсяг дисертації. Робота складається зі вступу, п'яти розділів, висновків до розділів, висновків, списку використаних джерел (469, із них 23 іноземною мовою) та додатків на 16 сторінках. Робота містить 30 таблиць, 38 рисунків та 15 формул. Загальний обсяг дисертації становить 471 сторінка, з них – 396 сторінки основного тексту.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У вступі обґрунтовано актуальність дослідження обраної проблеми, проаналізовано загальний стан її розробки у науковій літературі; визначено мету й завдання, об'єкт, предмет, гіпотезу, методи дослідження; розкрито наукову новизну та практичне значення одержаних результатів; наведено відомості про впровадження й апробацію результатів дослідження.

У першому розділі **«Формування інноваційної культури майбутніх культурологів у вищому навчальному закладі як соціально-педагогічна проблема»** розкрито дефініції терміну «інновація», означено вплив інновацій на соціокультурні процеси у суспільстві, уточнено сутність ключового поняття дослідження «Інноваційна культура як культурологічний феномен та якість особистості», вивчено сучасний стан проблеми формування інноваційної культури майбутніх культурологів у вищому навчальному закладі (ВНЗ).

Узагальнюючи досвід учених, можна стверджувати, що термін «інновація» найчастіше розглядається у дихотомії з традицією. Тобто, інновація – це явище (або факт) культури, що протистоїть традиції. Будь-який винахід людства, що змінив життя багатьох суспільств, в широкому розумінні теж зараховують до «інноваційного продукту» (використання вогню, винахід колеса, друкарства і т. ін.). Усі ці й багато інших досягнень і надбань людства дали йому можливість переходити від одного типу розвитку до іншого. Втім, інновація відрізняється від нововведення. Ця відмінність полягає, насамперед, у тому, що інновація містить у собі опрацьовану традицію та вже частково сама стає традицією, зокрема, фактом свого впровадження.

Аналіз наукових праць дав можливість узагальнити сутнісний зміст поняття «інноваційна культура» і визначити її як систему цінностей, знань, умінь і досвіду цілеспрямованої підготовки, комплексного впровадження і всебічного засвоєння новацій в різних галузях людської життєдіяльності при збереженні в інноваційній системі динамічної єдності старого, сучасного і нового, що відповідають інноваційному розвитку суспільства, держави, регіонів, галузей економіки, підприємств, установ, організацій і відображають індивідуально-психологічні якості та інші найважливіші соціальні цінності людини, які сприяють формуванню та розвитку інноваційно активної особистості. Результати аналізу стану професійної підготовки у системі вищої школи дозволили нам зробити висновок про те, що процес формування інноваційної культури майбутніх культурологів, враховуючи його значущість і актуальність, потребує істотного поліпшення.

Потребують теоретичного обґрунтування умови оптимізації освітніх моделей підготовки майбутнього фахівця відповідно до об'єктивних соціально-культурних реалій, інтеграція інноваційної і навчальної діяльності ВНЗ, розробка методик і алгоритмів вирішення інноваційних завдань, методів об'єктивної оцінки рівня готовності студентів до участі в інноваційній діяльності на всіх її етапах. Реалізація цих потреб дасть підставу для успішного виконання функцій вищої школи з формування інноваційної культури студентів.

Сформованість інноваційної культури майбутніх культурологів – це високий рівень їх готовності до ефективної інноваційної діяльності у галузі культури, спрямований на вирішення складних інноваційних завдань і проблем. Критерії і рівні сформованості інноваційної культури майбутніх культурологів визначаються її структурою та розробленістю кожного з її елементів. Структура інноваційної культури майбутніх культурологів має включати: стійку мотивацію і ціннісно-смыслові орієнтації, що характеризують особистісну значущість інноваційної діяльності; високий рівень професійної компетентності; інноваційно-орієнтоване мислення; здібності до безперервного творчого саморозвитку і самоосвіти в контексті і з урахуванням відповідного виду інноваційної діяльності тощо.

У дисертаційному дослідженні інноваційну культуру майбутнього культуролога потрактовано як інтегровану особистісну характеристику, що включає складну динамічну систему професійно важливих якостей особистості, які визначають успішність її професійної діяльності в інноваційному середовищі, стійку систему мотивів до розробки, комплексного впровадження і освоєння сучасних інноваційних технологій і програм, а також психологічну установку на виконання перетворювальних дій і компетентності в їх здійсненні. Виокремлено у структурі інноваційної культури майбутнього культуролога наступні складники: мотиваційний, когнітивний, рефлексійний, емоційний, гностичний, діяльнісний. Розроблено показники та критерії сформованості інноваційної культури майбутніх культурологів у ВНЗ. Як наслідок, здійснено змістове наповнення характеристик наступних рівнів сформованості зазначеної якості фахівця: пошуковий, діяльний, адаптивний, репродуктивний.

Аналіз результатів дослідження стану підготовки майбутніх культурологів у ВНЗ України показав, що у переважній більшості студентів (76,2 %) інноваційна культура сформована на репродуктивному та адаптивному рівнях. Такі студенти не виявляють цікавості до засвоєння і впровадження інноваційних культурологічних знань, не володіють вміннями обґрунтовувати, аналізувати, систематизувати і узагальнювати інноваційний досвід, розробляти і використовувати інновації у культурологічній практиці. Більшість майбутніх культурологів стосовно інновацій і інноваційної діяльності переживають негативні емоційні стани, мають низький рівень креативності та здібності до критичного аналізу, не усвідомлюють власних професійних дій, володіють «полярною» професійною самооцінкою.

Отже, постає необхідність в обґрунтуванні та розробці теоретичних і методичних основ формування інноваційної культури майбутніх культурологів.

У другому розділі «**Теоретико-методологічні засади формування інноваційної культури студентів у вищому навчальному закладі**» розкрито сутність синергетичного підходу як методологічного принципу формування інноваційної культури майбутнього фахівця культуролога у ВНЗ, окреслено соціально-педагогічні чинники цього процесу, значущість фундаменталізації як найважливішого компоненту культуро-відповідності новітньої парадигми про єдність науки і освіти, роль інтеграційних процесів у сучасному природничо-науковому і гуманітарному знанні та шляхи їх відображення у змісті вищої культурологічної освіти.

Методологічний концепт дослідження склали філософські положення про загальний зв'язок, взаємну обумовленість і цілісність явищ і процесів навколишнього світу, загальнонаукові методологічні підходи (історичний, соціокультурний, синергетичний, інтегративний тощо). Взаємозв'язок цих підходів будується на основі єдності педагогічної теорії і практики, що дозволяє створити цілісну концептуальну картину для розробки стратегії і технології формування інноваційної культури майбутніх культурологів у ВНЗ.

З позиції синергетичної парадигми культури і науки інноваційна культура може розглядатися як комплексний соціальний феномен, який органічно об'єднує питання еволюції науки та культури з соціальною і, перш за все, з професійною практикою в різних сферах співтовариства. Як наслідок, формування інноваційної культури значною мірою визначається інтеграційними процесами. Інтеграція є однією із провідних тенденцій не лише в науці, але й в сучасній освіті. Зокрема, вона дозволяє сформувати цілісне уявлення про професійну діяльність і сприяє підготовці висококваліфікованого фахівця шляхом отримання системи взаємопов'язаних знань й умінь та інших компетенцій. Вибір системоформувального чинника є важливою умовою інтеграції, оскільки він здатний об'єднати у цілісну єдність компоненти системи, стимулювати цілісно діяльнісний напрям, зберегти необхідну міру свободи компонентів, забезпечити саморегуляцію нової системи і її саморозвиток. Таким чинником є теоретичні і методичні основи формування інноваційної культури у майбутніх фахівців - культурологів. Вважаємо, що застосування інтегративного підходу має призвести до вдосконалення, взаємопроникнення і взаємозбагачення всіх компонентів та зв'язків освітнього процесу у вищій школі з метою ефективного формування інноваційної культури майбутніх культурологів. При цьому система підготовки фахівця будується як відкрита, динамічна, гнучка і мобільна структура, здатна до саморозвитку і адаптації до нових умов.

В умовах становлення та розвитку сучасної педагогіки якісно новим ресурсом стають творчі здібності людей, що здатні постійно генерувати нові ідеї, розробляти передові технології. Важливим чинником формування бажаних параметрів інноваційного ресурсу, з огляду на довгострокове зростання культурних, соціально-економічних, творчих стандартів суспільства, необхідно розглядати не лише педагогічну, але й соціальну політику, спрямовану на розвиток творчих здібностей громадян, формування відповідного рівня інноваційної культури. Виходячи з цього, розвиток інноваційної культури

передбачає чітке розуміння специфіки гуманітарної освіти, зокрема освітніх галузей «Гуманітарні науки» (спеціальність «Культурологія») та «Культура і мистецтво», їх цілей, змісту, засобів, форм і методів, бачення гуманітарної освіти як процесу гуманоцентричного та культуроцентричного навчання і виховання, що має на меті засвоєння людиною пріоритетних цінностей культури, які складають ядро світогляду та невід'ємну складову особистісних переконань громадянина.

Найважливішим напрямом підвищення якості культурологічної освіти є її фундаменталізація. Поняття фундаменталізації можна визначити як суттєвий компонент поліпарадигмальної вищої освіти, що забезпечує, з одного боку, психологічний фундамент для освоєння професійних дисциплін за рахунок глибокого і системного освоєння фактологічної, світоглядної та методологічної сторін комплексу базових науково-теоретичних дисциплін, з іншого боку, – системність, узагальненість і внутрішню єдність навчального матеріалу, який побудований на основі органічної єдності всіх складових освіти і має інноваційний характер, зокрема, відображає тенденції зближення природничо-наукової та гуманітарної форм культури.

Нами умовно виокремлено два основні напрями інтеграції природничо-наукового і гуманітарного складників інноваційного культурологічного знання: забезпечення міждисциплінарної взаємодії на основі ідеї емерджентності; впровадження у навчальний процес інтегративних навчальних дисциплін інноваційного типу. Такі дисципліни називають мультидисциплінарними дидактичними комплексами.

Відповідно до предмету та завдань дослідження, постає проблема у моделюванні процесу формування інноваційної культури майбутніх культурологів у ВНЗ.

У третьому розділі **«Моделювання процесу формування інноваційної культури майбутніх культурологів у вищому навчальному закладі»** представлено структурно-функціональну модель формування інноваційної культури майбутніх культурологів у процесі загальнопрофесійної підготовки, особливості проектування інноваційного мультидисциплінарного дидактичного комплексу «Культура і наука» як інтегративно-функціонального засобу формування інноваційної культури майбутніх культурологів у ВНЗ. При цьому формування інноваційної культури майбутніх культурологів ми потрактуємо як цілеспрямований процес систематизації і узагальнення знань і умінь, збагачення пізнавального досвіду інноваційного спрямування, розвитку професійно важливих якостей особистості фахівця, що визначають успішність його професійної діяльності в інноваційному середовищі культури, стійкої системи мотивів до розробки, комплексного впровадження і освоєння нових сучасних інноваційних технологій і програм, а також психологічної установки на виконання перетворювальних дій і компетентності щодо їх здійснення у процесі майбутньої культурологічної діяльності.

У процесі проектування означеної вище структурно-функціональної моделі ми виходили із припущення (гіпотези), згідно якого (-ої) ефективність формування

досліджуваного феномену у межах загальнопрофесійної підготовки може бути істотно підвищена, якщо:

- формування інноваційної культури майбутнього культуролога є однією із основних цілей освітнього процесу;
- загальнопрофесійна підготовка майбутнього культуролога спрямована на формування особистості, здатної виходити за межі нормативної діяльності і здійснювати інноваційні процеси;
- включення студентів в інноваційну діяльність відбувається за допомогою освітнього середовища, що забезпечує розкриття творчого потенціалу особистості як суб'єкта педагогічної і культурологічної діяльності;
- забезпечується таке поєднання складників загальної і професійної культури, при якому інноваційна культура виконує функцію трансферу цих видів культури у сферу інноваційної навчально-пізнавальної діяльності;
- операційно-процесуальна сторона формування інноваційної культури майбутнього культуролога здійснюється за допомогою дидактичних форм, методів і засобів навчання, здатних моделювати предметний і соціальний зміст його майбутньої професійної діяльності як інноваційної культурологічної діяльності;
- відбір педагогічних засобів формування інноваційної культури здійснюється з урахуванням уже досягнутого рівня готовності студентів до майбутньої культурологічної інноваційної діяльності;
- буде розроблений діагностичний інструментарій, здатний забезпечити контроль за ефективністю формування інноваційної культури майбутнього культуролога у процесі професійної підготовки у ВНЗ;
- дана модель буде реалізована в освітній практиці цілісно, як один із регламентованих орієнтирів і визначальний чинник організації, планування та управління процесом професійної підготовки майбутніх культурологів та фахівців зі споріднених з культурологією спеціальностей (і/або напрямів).

Пропонована нами структурно-функціональна модель формування інноваційної культури майбутнього культуролога у процесі загальнопрофесійної підготовки представлена на рис. 1.

Цільовий складник цієї моделі (включає мету та завдання) є принципово важливим, оскільки відображає планований результат загальнопрофесійної підготовки, уявлення про рівень інноваційної культури майбутнього культуролога, який має бути досягнутий студентами на кожному з етапів навчання. *Мета* формування інноваційної культури майбутнього культуролога полягає у формуванні системи знань, умінь, розвитку професійно важливих якостей особистості, що визначають успішність професійної діяльності в інноваційному середовищі культури, стійкої системи мотивів до розробки, комплексного впровадження і освоєння інновацій, а також психологічної установки на виконання перетворювальних дій і компетентності з їх здійснення в процесі культурологічної діяльності.

При цьому необхідно орієнтуватися на наступні *особистісні характеристики фахівця* культурології нового (інноваційного) типу: репродуктивний (і вище)

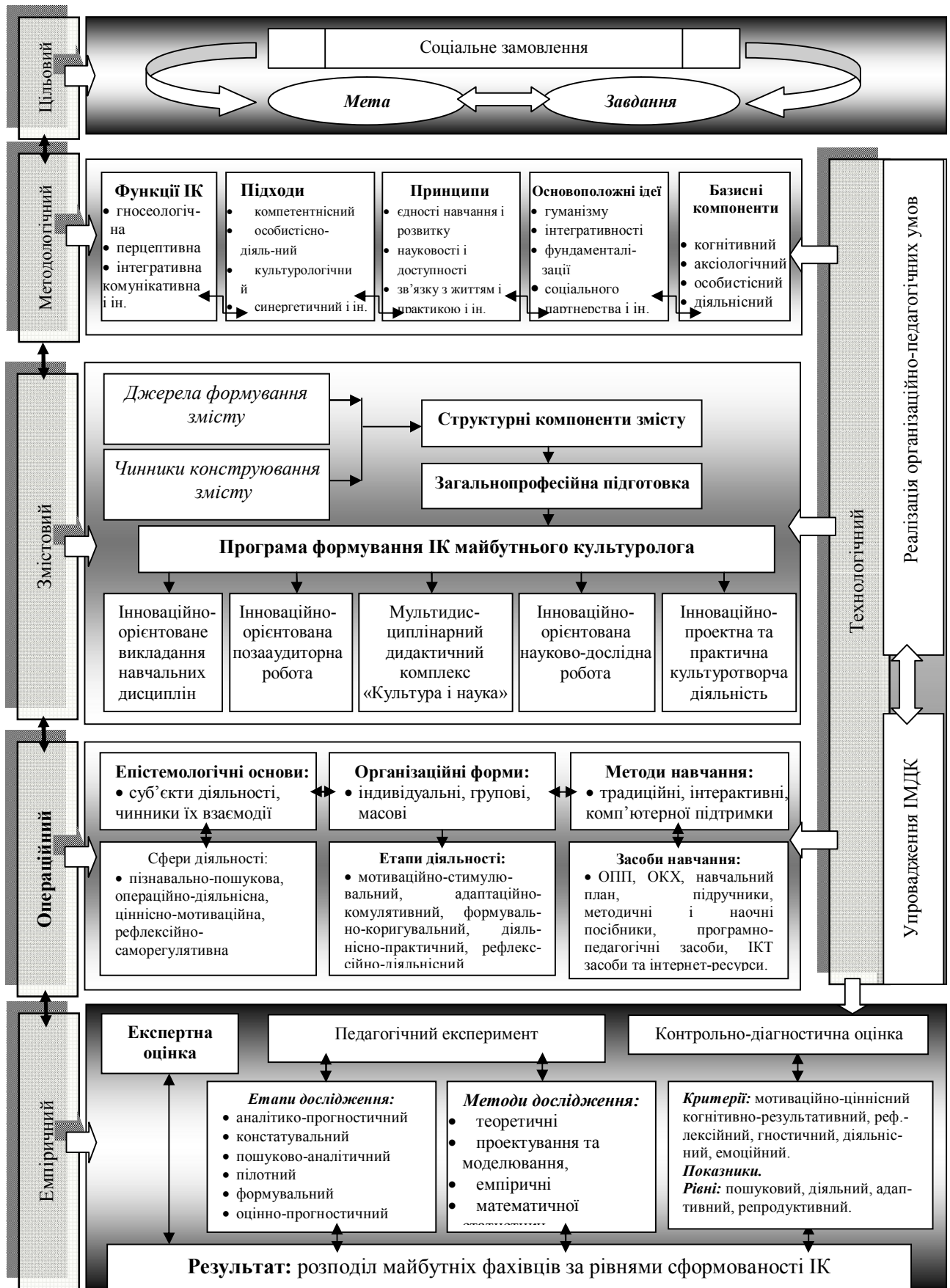

Рис. 1. Структурно-функціональна модель процесу формування інноваційної культури (ІК) майбутніх культурологів у ВНЗ

рівень навчальних досягнень з дисциплін гуманітарної (та суспільно-економічної), природничо-наукової (фундаментальної) та фахової підготовки; компетентність в гуманітарній і природничо-науковій формах культури та напрямках їх еволюції в єдину (інноваційну) картину світу; наявність досвіду інноваційної діяльності на основі інтеграції раціонального і ірраціональних методів набуття нових знань; інноваційний спосіб мислення; здатність і готовність до інноваційної діяльності у фаховій, індивідуальній і соціальній сферах.

Виходячи із соціального замовлення на підготовку культуролога як фахівця нового (інноваційного) типу можна стверджувати, що серед найвагоміших необхідно виокремити такі *завдання* його загальнопрофесійної підготовки у ВНЗ: розвиток гуманітарної і природничо-наукової грамотності майбутнього фахівця культурології у напрямку творення сучасного природничо-гуманітарного знання та формування на цій основі сучасної наукової картини (образу) світу, місце і роль у ньому людини; формування спрямованості майбутнього культуролога на інновації в пізнавальній, операційній, мотиваційній і саморегуляційній сферах його навчальної діяльності; формування у майбутнього культуролога досвіду інноваційної діяльності; формування здатності і готовності майбутнього культуролога до інноваційної діяльності у фаховій, індивідуальній і соціальній сферах; формування творчої особистості з інноваційним типом мислення; підвищення рівнів сформованості інноваційної культури майбутніх культурологів.

Методологічний складник формування інноваційної культури майбутніх культурологів включає: базисні компоненти (когнітивний, аксіологічний, особистісний, діяльнісний); функції інноваційної культури (гносеологічна, перцептивна, інтегративна, комунікативна, ціннісно-орієнтувальна, соціально-адаптивна, суспільно-перетворювальна, регулятивно-виховна); концептуальні підходи (компетентнісний, особистісно-діяльнісний, аксіологічний, контекстний; синергетичний, праксеологічний, культурологічний); основоположні ідеї (гуманізму, інтегративності, фундаменталізації, соціального партнерства, неперервності і поступовості, варіативності); дидактичні принципи (єдності (взаємозв'язку) навчання і розвитку, науковості і доступності, зв'язку з життям і практикою, єдності свідомості і діяльності, обліку всіх компонентів системи, наступності і перспективності, спонукання до інноваційності як способу самовираження особистості).

Змістовий складник включає: джерела формування (Закон України «Про вищу освіту», галузеві стандарти вищої освіти, навчальні програми із дисциплін, передбачених ОПП і навчальні посібники, сучасні інформаційні ресурси і продукти, соціально-культурне середовище) та чинники конструювання змісту (структурна декомпозиція навчальних планів і програм в контексті інноваційних знань, умінь і навичок, створення мультидисциплінарних дидактичних комплексів, зокрема, курсу «Культура і наука», розробка програми формування у ВНЗ інноваційно-едукативного середовища, розробка дидактичного наповнення робочих навчальних програм); структурні складові змісту (теоретико-методологічна, загальнонаукова, спеціально-інноваційна, практична (фахова),

психолого-педагогічна підготовка); програму формування інноваційної культури майбутнього культуролога (інноваційно-орієнтоване викладання навчальних дисциплін (згідно ОПП), інноваційно-орієнтована позааудиторна робота, мультидисциплінарний дидактичний комплекс «Культура і наука», інноваційно-орієнтована науково-дослідна робота, інноваційно-проектна діяльність).

Змістовий складник є вихідним пунктом у побудові конкретної методики формування інноваційної культури майбутніх культурологів тієї чи іншої спеціальності. Дидактичне наповнення відповідної цьому методичної системи залежить не лише від напряму підготовки фахівця, але й від особливостей аудиторії та викладача. Тому особливо важливим є осмислення і врахування функціональних зв'язків між окремими структурними елементами змістового складника.

Операційний складник структурно-функціональної моделі формування інноваційної культури майбутнього культуролога включає впроваджені ефективні дидактичні інструментарій (послідовність і доцільність підбору методів, організаційних форм і засобів навчання); епістемологічні основи (суб'єкти діяльності, чинники їх взаємодії (поле відносин); сфери (пізнавально-пошукова, операційно-діяльнісна, ціннісно-мотиваційна, рефлексійно-саморегулятивна) та етапи (мотиваційно-стимулювальний, адаптаційно-комунікативний, формувально-коригувальний, діяльнісно-практичний, рефлексійно-діяльнісний) діяльності.

Технологічний складник передбачає вирішення конструктивно-прогностичних завдань, суть яких полягає у реалізації організаційно-педагогічних умов та впровадженні мультидисциплінарного курсу «Культура і наука» в освітньому процесі підготовки майбутніх фахівців у ВНЗ.

Компонентами *емпіричного складника* є: експертна оцінка МДК «Культура і наука», його навчального забезпечення; контроль-діагностична оцінка сформованості досліджуваного феномену (критерії: мотиваційно-ціннісний, когнітивно-результативний, рефлексійний, гностичний, діяльнісний, емоційний; показники; рівні сформованості: пошуковий, діяльний, адаптивний, репродуктивний); педагогічний експеримент (етапи дослідження: аналітико-прогностичний, констатувальний, пошуково-аналітичний, пілотний, формувальний, оцінно-прогностичний; методи дослідження: теоретичні, проектування та моделювання, емпіричні, методи математичної статистики).

У четвертому розділі **«Методичні основи формування інноваційної культури майбутніх культурологів у межах змодельованого процесу їх загальнопрофесійної підготовки у вищому навчальному закладі»** обґрунтовано та охарактеризовано п'ять організаційно-педагогічних умов формування інноваційної культури майбутніх культурологів у ВНЗ.

Такими умовами є: 1) спрямованість навчально-виховного процесу на підвищення рівня загальної культури та морально-етичних якостей студентської молоді; 2) створення інформаційного простору сучасного інноваційного соціокультурного знання, залученого для сприяння розвитку інноваційного потенціалу майбутніх культурологів на основі синергетичної парадигми

фундаментальності науки і освіти; 3) формування інноваційно-діяльнісного середовища, спрямованого на розвиток інноваційних знань, інноваційного способу мислення та інноваційності особистості студента; 4) розвиток позитивного мотиваційно-ціннісного ставлення студента до «нового» як підґрунття у постійному самовдосконаленні та самореалізації в процесі майбутньої професійної практики та з метою життєвого самовизначення; 5) дидактичне забезпечення реалізації принципу єдності змістової, процесуальної і мотиваційно-ціннісної сторін навчально-пізнавальної діяльності інноваційного характеру засобами міжпредметної взаємодії на основі ідеї емерджентності, розробки і впровадження професійно-орієнтованих мультидисциплінарних дидактичних комплексів.

Для реалізації першої з виокремлених вище умов формування інноваційної культури майбутнього фахівця культурології освітній процес ВНЗ був спрямований на формування у студентів образу сучасного фахівця з високим рівнем загальної культури та морально-етичних якостей; культивування у студентів норм, установок, цінностей та традицій професійного середовища культурологічної діяльності; формування вмінь критичної оцінки, творчої професійної рефлексії та прогнозування соціальних наслідків інноваційної діяльності у сфері культурологічної практики; формування творчої професійної рефлексії у процесі культуротворчої діяльності.

Основою створення інформаційного простору сучасного інноваційного соціокультурного знання, залученого для сприяння розвитку їх інноваційного потенціалу, стала синергетична парадигма фундаментальності науки і освіти, а саме: соціалізація сучасного наукового знання як методологічного принципу оновлення змісту професійної підготовки майбутнього культуролога; модернізація змісту навчання майбутніх культурологів на основі ідей інтеграції раціонального і ірраціонального підходів до набуття знань, еволюції гуманітарного і природничого знання в єдине знання про речі і події реального світу, взаємозв'язків і взаємодії гуманітарної і природничо-наукової форм науки і культури, їх еволюції в єдину інноваційну культуру; забезпечення проблемно-креативної спрямованості у доборі і конструюванні навчальних матеріалів; структурування навчальних матеріалів навколо провідних загальнонаукових ідей і соціокультурних цінностей у їх розвитку та з позицій впливу на динаміку соціокультурних явищ; врахування соціальної і особистісної значимості та відповідності навчального знання щодо особливостей майбутньої професійної діяльності та інноватики.

Формування інноваційно-діяльнісного середовища ВНЗ за третьою організаційно-педагогічною умовою базувалось на засадах: цілеспрямованої навчальної діяльності (ЦНД); проблемно-креативної спрямованості та інтерактивної організації навчально-пізнавальної діяльності; інноваційної навчально-пізнавальної діяльності, що передбачає постійну актуалізацію знань, умінь і навичок з метою набуття нового пізнавального досвіду; формування інноваційних умінь, зумовлених змістом і особливостями професійної підготовки

майбутніх культурологів; інноваційної спрямованості культуротворчої діяльності студентів в аудиторній (згідно зі спеціалізацією) та позааудиторній роботі.

Розвиток інноваційних знань, збагачення досвіду інноваційної діяльності, формування інноваційного способу мислення та інноваційності особистості студента потребував сформулювати такі основні вимоги до освітнього простору інноваційно-діяльнісного середовища ВНЗ: телекомунікативності, інформаційної відкритості, імітаційного моделювання, адаптивності, багаторівневості, ієрархічності, цілісності, доступності та конфіденційності інформації тощо.

Розвиткові позитивного ставлення студента до «нового» як підґрунття у постійному самовдосконаленні та самореалізації у процесі майбутньої професійної практики та з метою життєвого самовизначення сприяє системна організація поля взаємодії суб'єктів інноваційних процесів в аудиторній і позааудиторній роботі (адміністрації, кафедр, викладачів, студентів, а також залучених фахівців-практиків із соціокультурної сфери) та створення умов для становлення інноваційності як принципу світоглядної парадигми функціонування цього поля.

Аналіз досвіду теорії і практики фундаменталізації змісту навчання майбутніх фахівців шляхом висвітлення прикладів трансформації окремих гуманітарних і природничо-наукових знань у напрямку до єдиного природничо-гуманітарного знання показує строкатість такого досвіду та необхідність його подальшого збагачення засобами цілеспрямованого (планового) підходу. З-поміж таких засобів можна виокремити введення у навчальні плани вищої школи *мультидисциплінарних дидактичних комплексів (МДК)*. Такими називають цілісну систему знань із ряду дисциплін, яка спроектована на основі синергетичного і особистісно-діяльнісного підходах, при використанні яких виникає нелінійний ефект взаємного підсилення дидактичного результату.

При проектуванні МДК «Культура і наука» нами використано аналогічний досвід Т. Бочкарьової (реалізований нею при конструюванні курсу «Концепції сучасного природознавства»), в основу якого покладено синергетичний підхід до триступінчатого проектування змісту (дивергенція, трансформація, конвергенція) і проектування етапів функціонування дидактичних систем, що гарантують отримання заданих показників якості технології формування інноваційної культури студентів ВНЗ. Системоутворюючими синергетичними принципами розробки мультидисциплінарного дидактичного комплексу стали принципи: *ієрархічності, гомеостатичності, нелінійності, незамкнутості, нерівнованості, додаткової і динамічної ієрархічності, самоактуалізації*. Алгоритм проектування моделі МДК припускає наявність системних зв'язків між процесами і механізмами проектування, функціонування і управління якістю освітнього процесу.

З метою формування у майбутніх культурологів уявлень про єдність науково-світоглядних пошуків людства та їх сучасний стан пропонуємо цілісну систему сучасного культурологічного знання інноваційного спрямування та відповідну методiku його вивчення у ВНЗ культури в якості навчального курсу «Культура і наука» з акцентом на вивченні природничо-наукових здобутків сучасності та їх впливу на світогляд і культуру, з наголосом на сучасні філософські,

соціокультурні, мистецькі вчення і їх вплив на обґрунтування і формування сучасної природничо-наукової картини (образу) світу.

У навчальному курсі «Культура і наука» послідовно розглянуто питання цілісного бачення сучасної культури, сутнісні виміри культури та основні напрями її становлення і розвитку. Системно окреслено контури інноваційної культури та необхідність її творення як соціального феномену. Визначальним у цьому творенні є інтеграція гуманітарної і природничо-наукової форм культури і їх еволюція у єдину (інноваційну) культуру. Автором системно представлено сучасне природознавство як науку про розвиток і особливу галузь культури. У свою чергу, фундаменталізація гуманітарної освіти природознавством сприятиме виробленню у майбутніх фахівців сучасного наукового світогляду, ознайомленню їх із природничо-науковими основами життєдіяльності сучасної людини, формуванню екологічних цінностей.

Обґрунтування та описання (характеристика) виокремлених вище організаційно-педагогічних умов здійснено нами (в межах уже змодельованого процесу загальнопрофесійної підготовки) на рівні конкретних навчальних матеріалів. Воно охоплює всі сторони освітнього процесу: змістову, процесуальну і мотиваційно-оцінювальну. Внаслідок цього сукупність запропонованих організаційно-педагогічних умов можна означити як певний відносно самостійний рівень трактування методичних основ формування інноваційної культури майбутніх культурологів. Цей рівень, на відміну від попереднього (проектно-модельного), має чітко виражене конкретно-методичне спрямування і тому може реалізовуватися (ВНЗ і /або викладачем) як вихідний пункт у виробленні власної методичної системи формування інноваційної культури студентів.

У п'ятому розділі **«Експериментально-дослідне обґрунтування ефективності формування інноваційної культури майбутніх культурологів у вищому навчальному закладі»** представлено основні положення організації та методики проведення дослідно-експериментальної роботи, результати апробації та експертного оцінювання навчальної дисципліни «Культура і наука» і її навчально-методичного забезпечення, узагальнено результати дослідження щодо ефективності впровадження теоретичних і методичних основ і, зокрема, структурно-функціональної моделі та організаційно-педагогічних умов формування інноваційної культури у студентів ВНЗ.

Вихідним для експериментального обґрунтування ефективності сформульованих нами теоретичних і методичних основ формування інноваційної культури майбутніх культурологів у ВНЗ та відповідного навчально-методичного забезпечення ми використовували підхід С. Рубінштейна щодо поєднання єдності свідомості та діяльності. Це означає, що розбіжність свідомості майбутнього культуролога і його навчально-пізнавальної та соціально-практичної, насамперед, культуротворчої діяльності розглядається як протиріччя, обумовлене становленням його як особистості. Основним джерелом розбіжності свідомості і діяльності, як стверджують С. Рубінштейн та його послідовники, є співвідношення потреб, інтересів та цінностей. У свою чергу, означені якості

конкретизуються, уточнюються через зміст навчально-пізнавальної діяльності та професійно-орієнтованої практики. Саме через навчально-пізнавальну діяльність можна впливати на зміну досліджуваних якостей особистості та здійснювати діагностику цих якостей. Як наслідок, нами була розроблена відповідна методика дослідження.

Дослідження здійснювалося протягом 2004 – 2015 р.р. У ньому виокремлено наступні етапи науково-педагогічного пошуку:

Перший етап дослідження – *аналітико-прогностичний* (2004 – 2009 р.р.), протягом якого здійснювалось вивчення й аналіз стану проблеми дослідження в науково-педагогічній літературі; аналіз Європейського досвіду формування компетентностей студентської молоді в контексті Рекомендацій парламенту і Ради Європи «Ключові компетенції для навчання протягом усього життя – Європейські рамкові установки» (від 18 грудня 2006 р.); з'ясовувалися можливості підвищення рівня інноваційної культури студентської молоді як цілісного (системного) складника загальної і професійної культури в контексті Європейського вибору та, відповідно, Болонського процесу. Як наслідок, було означено предмет і завдання дослідження, визначено і сформульовано базові теоретичні положення, з'ясовано зміст основної дефініції (поняття «інноваційна культура майбутнього культуролога») та споріднених з нею дефініцій (поняття: «інноваційне знання», «інноваційна навчально-пізнавальна діяльність», «інноваційний спосіб мислення», «інноваційність»); виокремлено та з'ясовано складники, базисні компоненти та функції інноваційної культури майбутнього культуролога;

На *другому етапі* дослідження – *констатувальному* (2009 – 2011 р.р.) здійснювався аналіз досвіду ВНЗ щодо створення в них інноваційного середовища навчання, формування у студентів відчуття новаторства і підприємництва (відповідно до ідей Болонського процесу, Закону «Про вищу освіту», стандарту освіти за напрямом «Культурологія» тощо), інноваційного способу мислення і інноваційної культури; здійснювався аналіз стану досліджуваної проблеми в реальній діяльності ВНЗ, у тому числі й закладів, які склали експериментальну базу дослідження, та, насамперед, досвіду Київського національного університету культури і мистецтв, де автор тривалий час (у продовж 20 років) працює викладачем дисциплін циклу: «Гуманітарні науки: філософія, релігієзнавство, філософія культури». Як наслідок, було сформульовано робочу гіпотезу дослідження, розроблено методику діагностично-аналітичної роботи; здійснено аналіз персонального складу контингенту студентів культурологічного та споріднених з ним напрямів підготовки фахівців у ВНЗ, вивчення нормативних матеріалів (освітньо-професійних програм, освітньо-кваліфікаційних характеристик – за спеціалізаціями) та стану їх дидактичного наповнення.

Третій етап дослідження – *пошуково-аналітичний* (2010 – 2011 н.р., 2011-2012 н.р.), під час якого з'ясовано цільовий, методологічний, змістовий, діяльно-поведінковий, організаційно-технологічний, емпірично-діагностичний складники формування інноваційної культури майбутнього культуролога, їх зміст і

структуру. Як наслідок, обґрунтовано і створено програму формування інноваційної культури майбутнього культуролога у ВНЗ.

Завершено розробку та дано описові характеристики різних рівнів сформованості інноваційної культури, визначено їх критерії та, відповідно, показники, спроектовано етапи подальших емпіричних досліджень та окремі методики їх проведення.

Четвертий етап дослідження – *пілотно-формувальний* (2012 – 2013 н.р., 2013 – 2014 н.р.), протягом якого виокремлено, обґрунтовано й опробовано окремі організаційно-педагогічні умови формування інноваційної культури майбутнього культуролога. Як наслідок, розроблено структурно-функціональну модель процесу формування інноваційної культури майбутніх культурологів у ВНЗ.

На даному етапі нами було розроблено й опробовано чотири проекти мультидисциплінарних дидактичних комплексів для студентів культурологічного напрямку підготовки: «Культура і наука: традиції і інновації»; «Природознавство і культура»; «Взаємозв'язок природничого і культурного у життєзабезпеченні людини»; «Культура і наука: проблема творення інноваційної культури».

Вивчення кожного із цих проектів (під загальною назвою навчальної дисципліни «Культура і наука») показало, що студенти достатньо високо оцінюють відповідний зміст навчального матеріалу, про що свідчать результати відповідей на запитання: висловіть своє ставлення до навчальної дисципліни «Культура і наука» (за п'ятибальною шкалою) в аспекті її «новизни», «цікавості» та «корисності» (з огляду на майбутню професійну практику та життєдіяльність сучасної людини).

Враховуючи ці та інші дані спостережень за студентами, їх відгуки (у контексті запитання: «Висловіть свої побажання щодо удосконалення навчального курсу «Культура і наука»»), ми дійшли висновку про необхідність розробки інтегративного навчального курсу, який би передбачав сутнісний зміст всіх проектних варіантів. Як наслідок, було розроблено навчальну програму курсу «Культура і наука» (та її навчально-методичне забезпечення – підручник, тексти лекцій, теми ІНДЗ і ІНДРС тощо), який ми апробували на етапі формувального експерименту.

П'ятий етап дослідження – *формувальний* (2014 – 2015 н.р.), під час якого здійснювалася дослідно-експериментальна перевірка пропонованих теоретичних і методичних основ, зокрема, структурно-функціональної моделі та організаційно-педагогічних умов формування інноваційної культури майбутніх культурологів у ВНЗ, аналіз і узагальнення результатів контрольних зрізів. Як наслідок, отримано масив емпіричних матеріалів для їх аналізу та узагальнень, а також щодо подальшого впровадження у реальну освітню діяльність ВНЗ.

Вибіркову сукупність для емпірично-аналітичного обґрунтування результатів експериментально-дослідної роботи на етапі формувального експерименту склали 282 студенти КНУКіМ: 174 студентів експериментальної групи (ЕГ) та 108 студентів – контрольної групи (КГ).

У процесі апробації інноваційного мультидисциплінарного дидактичного комплексу «Культура і наука» вирішувались наступні завдання: формування у

студентів інноваційних знань у процесі інноваційно-орієнтованої навчально-пізнавальної діяльності, діагностика ставлення студентів до вивчення курсу «Культура і наука» у контексті його значимості для майбутньої професійної практики та життєдіяльності; оцінка ефективності навчального курсу «Культура і наука» і його навчально-методичного забезпечення у контексті досліджуваного феномену. Виходячи із цього, визначався рівень сформованості інноваційних культурологічних знань студентів та окремих якостей цих знань; проводилося експертне оцінювання ефективності МДК «Культура і наука» з позицій студента та викладача ВНЗ.

Рівень засвоєння знань студентів із кожного навчального модуля МДК оцінювався: у ході аудиторної та самостійної навчально-пізнавальної діяльності, у процесі поточного контролю знань, у процесі тематичної перевірки навчальних досягнень з кожного навчального модуля; за результатами екзаменаційної сесії.

Якісну оцінку інноваційних знань студентів експериментальної групи проведено за такими характеристиками інноваційних знань (вслід за І. Лернером та його послідовниками) як: *повнота, усвідомленість, узагальненість, дієвість і системність знань*. Бо саме такі якості знань формуються у процесі навчально-пізнавальної діяльності інноваційного спрямування і є її прямим результатом.

Терміном «інноваційні знання» ми тут означаємо обсяг знань згідно із розробленою навчальною програмою курсу «Культура і наука». Результати дослідження дають підставу стверджувати про наявність у студентів якісних показників за всіма виокремленими вище характеристиками інноваційних знань.

Вплив курсу «Культура і наука» на підвищення рівня загальнопрофесійної підготовки майбутніх фахівців досліджувався за динамікою результатів складання студентами (освітньо-кваліфікаційний рівень «Спеціаліст» і/або «Магістр» – підгрупи ЕГ-С і ЕГ-М, відповідно) підсумкового семестрового заліку (за шкалою ECTS). При цьому рівень культурологічних знань (а це вже знання оновленого, тобто інноваційного спрямування) суттєво підвищився в обох експериментальних підгрупах. Статистичний аналіз емпіричних матеріалів підтвердив достовірність такого висновку: лінійні коефіцієнти кореляції дорівнюють 0,68 і 0,79 відповідно.

Паралельно з апробацією курсу «Культура і наука» проводилося його оцінювання студентами, які вивчали цей курс. В цілому, вони позитивно оцінили зміст навчального курсу «Культура і наука», зокрема зазначивши, що в ньому досить повно реалізовано такі принципи навчання як доступність, науковість, ґрунтовність і системність, врахування професійної спрямованості навчального матеріалу, забезпечення єдності навчання та розвитку особистості.

З метою з'ясування ставлення студентів до вивчення курсу «Культура і наука» проводилося їх експрес опитування після вивчення кожної окремої теми за схемою: «Оцініть» (за 5-ти бальною шкалою) тему (та курс в цілому) за такими ознаками як: новизна, цікавість, корисність. Студенти вказують на те, що МДК «Культура і наука» надає можливість для індивідуалізації та диференціації навчання та має значний освітній, розвивальний і виховний потенціал. Вони відзначають достатньо високий рівень навчально-методичного забезпечення МДК

та доцільність його впровадження в освітній процес підготовки сучасного фахівця культурології.

У процесі проведення бесід зі студентами прослідковується зростання їх інтересу до знань інноваційного спрямування. Вони самостійно знаходять додатковий матеріал, поглиблюючи свої знання з курсу «Культура і наука», допомагають розробляти тестові завдання, створювати наочні посібники, стенди тощо. Викладачі кафедр наголошують на помітному зростанні рівня сформованості у студентів позитивної мотивації щодо майбутньої професійної діяльності. Цей висновок підтверджують й результати виробничих практик, позитивні характеристики від директорів закладів культури, де студенти проходили таку практику.

Оцінювання педагогічної ефективності МДК «Культура і наука» (та його навчально-методичного забезпечення) викладачами ВНЗ здійснювалося засобами експертного опитування. До оцінювання було залучено 65 експертів, з них: 1 член-кореспондент НАН України, 2 дійсних члени і 3 члени-кореспонденти НАПН України, 23 доктори наук (у т.ч. 4 – філософських наук, 6 – культурології, 2 – психологічних наук, 11 – педагогічних наук); 42 – кандидати наук (у т.ч. 8 – філософських наук, 9 – культурології, 7 – психологічних наук, 1 – політологічних наук, 17 – педагогічних наук); вчене звання професора мають 22 експерти, доцента – 43. Науково-педагогічних стаж 8 експертів перевищує 40 років, 16 – експертів – 30 років, 24 експертів – 20 років, 17 експертів – 10 років.

Діагностика та обробка емпіричних даних проводилися за методикою оцінки важливості кожної окремо взятої вимоги до запропонованих навчально-методичних матеріалів, а саме:

– *Інноваційна функціональність*: інтегративна функціонально-галузева спрямованість загальнокультурної і професійної підготовки фахівців та формування у них сучасних морально-етичних якостей.

– *Цінністність*: спрямованість на формування позитивного мотиваційно-ціннісного ставлення до набуття нових знань як засобу підготовки до майбутньої професійної діяльності, подальшого професійного становлення та самовизначення.

– *Фундаменталізація*: доцільність упровадження пропонованого змісту у навчальний процес з метою формування інноваційної культури і підвищення рівня професійної підготовки майбутніх фахівців на основі сучасної синергетичної парадигми фундаментальності науки і освіти.

– *Едукативність*: потенційні можливості запропонованих дидактичних матеріалів щодо організації продуктивної навчально-пізнавальної діяльності згідно з принципом єдності змістової, процесуальної і мотиваційної сторін навчання.

Оцінювання педагогічної ефективності кожної із цих вимог здійснювалося експертами за 100-бальною шкалою; джерел аргументації проблеми – за 3-бальною шкалою (висока, середня, низька); ступінь знайомства з проблемою – за 10-бальною шкалою. Експертне опитування проводилося за допомогою спеціально розробленої анкети експерта. Із метою кількісної оцінки значущості

окремих вимог введено такі показники: показник узагальненої думки (M); показники ступеня погодженості думок експертів (коефіцієнт варіації – V_i) та його статистичної значущості (за критерієм Пірсона χ^2); показники активності (K_a) і компетентності (K_k) експертів.

Узагальнена оцінка результатів статистичного аналізу емпіричних матеріалів показала, що значення коефіцієнтів варіації є невеликим ($V_i \approx 0,1$). На цьому фоні виокремлюється також статистично не значне, але майже вдвічі більше ($V_i = 0,19$) за інші значення коефіцієнта варіації щодо значимості експериментальних матеріалів у контексті фундаменталізації культурологічної освіти, зокрема, з метою формування природничо-наукової грамотності майбутніх фахівців культурології відповідно до синергетичної парадигми культури і науки. Це підтверджує робочу гіпотезу дослідження у контексті актуальності проблеми природничої освіти майбутніх фахівців культурології та важливість спеціально-орієнтованих організаційно-педагогічних умов формування інноваційної культури у студентів культурологічних спеціальностей і спеціалізацій у ВНЗ.

Коефіцієнт конкордації ($W = 0,31$) вказує, що відхилення в оцінках експертів є статистично не значущими. Це ж підтверджує й розрахунок статистичної оцінки значущості отриманого показника погодженості думок експертів та його порівняння з табличним (за даних умов) значенням (емпіричне значення критерію Пірсона χ^2 (хі – квадрат) дорівнює 4,9, а табличне (за відповідних умов) – 5,02. Отже: $\alpha_{\text{табл}} > \alpha_{\text{емпір}}$. Це також означає, що пропоновані навчально-методичні матеріали мають системний (цілісний) характер і можуть бути позитивно кваліфіковані як цілком певна методична система, спрямована на підвищення рівня інноваційної культури майбутніх культурологів. Зазначимо, що коефіцієнт активності експертів, який визначався для всіх виокремлених (в анкеті експерта) показників педагогічної ефективності пропонованих експериментальних матеріалів, виявився рівним 1 ($K_a = 1$). Це вказує не лише на якісний склад групи експертів, але й на їх сповна позитивне ставлення до оцінювання структурно-функціональної моделі, організаційно-педагогічних умов та інших експериментальних матеріалів. Даний висновок підтверджується і обчисленням коефіцієнта компетентності експертів, який є значуще високим ($K_{\text{ком}} = 0,85$).

Отже, є всі підстави стверджувати, що статистичний аналіз емпіричних даних підтверджує високу оцінку педагогічної ефективності пропонованого навчального курсу «Культура і наука» і його навчально-методичного забезпечення та доцільність їх впровадження у процес професійної підготовки майбутніх культурологів, зокрема, з метою підвищення рівня їх інноваційної культури.

У відповідності до розробленої методики проведення дослідження перевірявся рівень сформованості окремих якостей інноваційної культури майбутніх фахівців, відпрацьовувалися форми і методи керівництва навчально-пізнавальною діяльністю студентів, вносилися корективи в реальну освітню діяльність та розроблялися відповідні практичні рекомендації. Нашими респондентами виступали викладачі та студенти ВНЗ, що давало можливість різнобічно аналізувати досліджувані проблеми професійної підготовки майбутніх фахівців.

Педагогічні спостереження за навчальною діяльністю студентів ВНЗ, бесіди, інтерв'ювання студентів та викладачів сприяли виявленню умов удосконалення професійної підготовки майбутніх культурологів, що дозволило, у свою чергу, відібрати і перевірити раціональні форми і методи цієї роботи, апробувати розроблений МДК, методичні рекомендації, технології навчання тощо.

Логіка процедур констатувального і формувального етапів педагогічного експерименту вибудовувалася у пошуку теоретичного підґрунтя дослідження, вивчення практичного досвіду ВНЗ, аналізу змісту існуючих навчальних планів та програм підготовки майбутніх культурологів, розробки методики діагностування рівнів сформованості інноваційної культури майбутніх культурологів.

Зведені дані щодо результатів розподілу студентів за рівнями сформованості всіх складників інноваційної культури до і після проведення формувального експерименту представлено у таблиці 1.

Таблиця 1

Зведені дані щодо динаміки частот розподілу студентів ЕГ і КГ за рівнями сформованості інноваційної культури на етапах початкового (КЗ) і підсумкового (ПЗ) зрізів формувального експерименту

Компоненти	Зрізи	Кількість студентів, %							
		Експериментальна група				Контрольна група			
		Рівні сформованості							
		Р	А	Д	П	Р	А	Д	П
Мотиваційний	ПЗ	15,5	33,3	34,5	16,7	33,3	47,2	13,9	5,6
	КЗ	42,5	47,1	8,1	2,3	40,7	46,3	9,3	3,7
Когнітивний	ПЗ	10,9	27,6	40,2	21,3	33,3	42,6	13,9	10,2
	КЗ	36,8	44,2	11,5	7,5	34,2	47,2	13	5,6
Рефлексійний	ПЗ	19	35,1	28,7	17,2	26,8	46,4	18,5	8,3
	КЗ	40,2	44,2	12,1	3,5	39,8	42,6	13,9	3,7
Емоційний	ПЗ	25,9	29,9	32,7	11,5	29,7	48,2	19	3,1
	КЗ	31	46,6	18,4	3,4	29,6	48,2	19,4	2,8
Діяльнісний	ПЗ	5,7	35,6	36,9	21,8	33,3	44,4	13	9,3
	КЗ	43,1	43,1	10,9	2,9	38,9	47,2	11,1	2,8
Гностичний	ПЗ	17,2	34,5	35,1	13,2	31,5	46,3	12,1	1,1
	КЗ	31	46,6	18,4	4	29,6	48,2	19,4	2,8
Середнє значення	ПЗ	15,70	32,67	34,68	16,95	31,32	45,85	15,07	6,27
	КЗ	37,43	45,30	13,23	3,93	35,47	46,62	14,35	3,57
Дисперсія	ПЗ	0,902				0,714			
	КЗ	0,637				0,621			
t-критерій Пірсона		$t_{ЕП-ЕК} = 6,783$		$t_{ЕК-КК} = 0,28$		$t_{КП-КК} = 0,785$		$t_{ЕП-КП} = 5,758$	

Статистичне опрацювання результатів дослідження показало, що у процесі проведення експерименту чітко прослідковується залежність динаміки рівнів сформованості інноваційної культури майбутніх культурологів від оновлення навчально-виховного процесу підготовки майбутніх фахівців; надання можливостей для реальної інноваційної діяльності упродовж усього процесу професійної підготовки; формування інноваційних умінь, зумовлених змістом і особливостями професійної діяльності майбутнього культуролога (розкриття та підвищення творчого потенціалу, ціннісного ставлення до створення та впровадження нового); формування готовності до навчання та особистісного самовдосконалення впродовж життя; вплив на мотиваційно-ціннісну сферу особистості у співвіднесенні з майбутньою професійною практикою у соціокультурній галузі; спрямованості навчально-виховного процесу на підвищення рівня духовності і загальної культури особистості; формування вмінь критичної оцінки та прогнозування соціальних наслідків інноваційної діяльності у галузі культуротворчої практики.

Вірогідність результатів експериментальної роботи і достовірність отриманих даних визначалися за допомогою t-критерію значущості Пірсона: для експериментальної групи $t_{\text{ЕП-ЕК}} = 6,783$; для експериментальної групи у порівнянні з контрольною групою $t_{\text{ЕП-КП}} = 5,758$; значення обох емпіричних коефіцієнтів значно більші від критичного ($t_{\text{кр}} = 2,576$). Отже, результати дослідження підтверджують значущість змін, що відбулися в експериментальній групі після впровадження теоретичних і методичних основ формування інноваційної культури майбутніх культурологів. Це підтверджує гіпотезу дослідження і дозволяє зробити наступні висновки.

ВИСНОВКИ

У ході дослідження здійснено теоретичне узагальнення і запропоновано новий підхід до вирішення важливого й актуального завдання, що полягає у визначенні, обґрунтуванні, розробці та впровадженні теоретичних і методичних основ формування інноваційної культури майбутніх культурологів у ВНЗ. Внаслідок узагальнення результатів дослідження сформульовано такі висновки:

1. На основі аналізу психолого-педагогічної літератури уточнено зміст ключових понять дослідження та розкрито сутність феномену «інноваційна культура майбутніх культурологів» і визначено його як систему цінностей, знань, умінь і досвіду цілеспрямованої підготовки, комплексного впровадження і всебічного засвоєння новацій в різних галузях людської життєдіяльності (при збереженні в інноваційній системі динамічної єдності старого, сучасного і нового), що відповідають інноваційному розвитку суспільства, держави, регіонів, галузей економіки, підприємств, установ, організацій і відображають

індивідуально-психологічні якості, інші найважливіші соціальні цінності людини, які сприяють формуванню та розвитку інноваційно активної особистості.

2. Визначено стан формування інноваційної культури студентів культурологічного та споріднених з ним напрямів підготовки у ВНЗ. Виокремлено компоненти (мотиваційний, когнітивний, рефлексійний, емоційний, діяльнісний, гностичний), критерії (потребнісно-мотиваційний, когнітивно-результативний, рефлексійний, емоційно-вольовий, діяльнісний); показники (зацікавленість до професії у цілому і до інноваційної діяльності зокрема, домінування у мотиваційній сфері мотивів самовдосконалення і творчої активності, активна участь у розробці і впровадженні інноваційних технологій і програм або у складі групи, або індивідуально, розуміння ролі і значення інновацій в професійній діяльності, здатність до вирішення складних проблем засобами інноваційної діяльності, знання інноваційних технологій і програм, у тому числі і зарубіжних, високий рівень здатності до критичного аналізу інноваційної діяльності, ясного і чіткого усвідомлення власних професійних дій, адекватність професійної самооцінки, переживання позитивних емоційних станів стосовно до інновацій (відчуття інтересу, цікавості і задоволення), рівні сформованості (пошуковий, діяльний, адаптивний, репродуктивний) інноваційної культури майбутніх культурологів. З'ясовано, що наявні у педагогічній теорії та практиці підходи до реалізації професійної підготовки майбутнього культуролога у ВНЗ в аспекті формування інноваційної культури не сповна відповідають завданням, які стоять перед сучасною освітою і потребують конструктивного вирішення.

3. Обґрунтовано теоретичні і методологічні засади формування інноваційної культури майбутніх культурологів у ВНЗ. Встановлено, що визначальним має бути синергетичний підхід до формування інноваційної культури; проаналізовано соціально-педагогічні чинники формування інноваційної культури у студентів; показано, що фундаменталізація має бути провідним контентом упровадження принципу культуро-відповідності новітньої парадигми про єдність науки і освіти; охарактеризовано інтеграційні процеси у сучасному природничо-науковому і науково-гуманітарному знанні та шляхи їх відображення у змісті вищої культурологічної освіти.

4. Змоделювано процес формування інноваційної культури майбутніх культурологів у контексті особистісного і компетентісного підходів та синергетичної парадигми фундаментальності науки і освіти як орієнтир для порівняльного аналізу й оцінки сукупності властивостей досліджуваного педагогічного об'єкта, в якому наочно відображені складники цього процесу та їх взаємозв'язок, представлені оптимальні шляхи і способи його вдосконалення в освітньому середовищі ВНЗ, який готує фахівців культурології та споріднених з нею спеціальностей (спеціалізацій) освітньої галузі «Культура і мистецтво». Розроблена та впроваджена в освітній процес ВНЗ структурно-функціональна модель процесу формування інноваційної культури майбутнього культуролога має шість складників: цільовий; методологічний; змістовий; операційний;

технологічний; емпіричний. З'ясовано зміст кожного з цих складників та функціональні зв'язки між їх структурними елементами.

5. Визначено, обґрунтовано, розроблено і експериментально перевірено організаційно-педагогічні умови формування інноваційної культури майбутніх культурологів у ВНЗ: спрямованість навчально-виховного процесу на підвищення рівня загальної культури та морально-етичних якостей студентської молоді; створення інформаційного простору сучасного інноваційного соціокультурного знання, залученого для сприяння розвитку інноваційного потенціалу майбутніх культурологів на основі синергетичної парадигми фундаментальності науки і освіти; формування інноваційно-діяльнісного середовища, спрямованого на розвиток інноваційних знань, інноваційного способу мислення та інноваційності особистості студента; розвиток позитивного мотиваційно-ціннісного ставлення студента до «нового» як підґрунтя у постійному самовдосконаленні та самореалізації в процесі майбутньої професійної практики та з метою життєвого самовизначення; удосконалення дидактичного забезпечення реалізації принципу єдності змістової, процесуальної і мотиваційно-ціннісної сторін навчально-пізнавальної діяльності інноваційного характеру засобами міжпредметної взаємодії на основі ідеї емерджентності, розроблення і впровадження професійно-орієнтованих мультидисциплінарних дидактичних комплексів у межах експериментальної структурно-функціональної моделі цього процесу.

6. Розроблено й опробовано професійно-орієнтований інноваційний мультидисциплінарний дидактичний комплекс «Культура і наука» як інтегративно-функціональний засіб формування інноваційної культури майбутніх культурологів на завершальному етапі їх професійної підготовки у ВНЗ (ОКР «Спеціаліст» і / або «Магістр»). Основною метою цього курсу є ознайомлення студентів ВНЗ із сучасною еволюційною природничо-науковою картиною світу, яка є важливою складовою людської культури, та демонстрація значення природничо-наукової форми культури в духовному і матеріальному житті сучасного суспільства загалом та кожної окремої людини зокрема. Базовими знаннями для цього є знання, отримані студентами в рамках вивчення базового курсу «Філософія». У мультидисциплінарному курсі послідовно розглянуто питання цілісного бачення сучасної культури, сутнісні виміри культури та основні напрями її становлення і розвитку. Системно окреслено контури інноваційної культури та необхідність її творення як соціального феномену. Визначальним у цьому творенні є інтеграція гуманітарної і природничо-наукової форм культури і їх еволюція у єдину (інноваційну) культуру. В курсі системно представлено сучасне природознавство як науку про розвиток і особливу галузь культури. Фундаменталізація культурологічної освіти природознавством сприятиме виробленню у майбутніх фахівців сучасного наукового світогляду, ознайомленню їх із природничо-науковими основами життєдіяльності сучасної людини, формуванню екологічних цінностей, тощо.

Рівень засвоєння студентами знань з кожного навчального модуля курсу «Культура і наука» оцінювався: у ході аудиторної та самостійної навчально-пізнавальної діяльності студентів; у процесі поточного контролю знань; у процесі

підсумкової перевірки навчальних досягнень студентів з кожного навчального модуля; за результатами екзаменаційної сесії. Терміном «інноваційні знання» означено відповідний обсяг знань згідно до розробленої нами навчальної програми курсу «Культура і наука». З-поміж якісних характеристик засвоєння інноваційних знань, нами визначено: повноту знань, усвідомленість знань, узагальненість знань, дієвість знань і системність знань. Доведено, що вивчення навчального курсу «Культура і наука» сприяє ефективному формуванню цих якостей.

Паралельно з експериментальною апробацією курсу «Культура і наука» проводилося його експертне оцінювання студентами, які вивчали цей курс. Студенти у цілому позитивно оцінили зміст навчального курсу «Культура і наука», зокрема зазначивши, що в ньому досить повно реалізовано такі принципи навчання як доступність, науковість, ґрунтовність і системність, врахування професійної спрямованості навчального матеріалу, забезпечення єдності навчання та розвитку особистості. Зазначимо, що викладачі кафедр наголошують на помітному зростанні рівня сформованості у студентів позитивної мотивації до майбутньої професійної діяльності. Цей висновок підтверджують й результати виробничих практик студентів.

Оцінювання педагогічної ефективності МДК «Культура і наука» та його навчально-методичного забезпечення здійснювалося засобами експертного опитування викладачів ВНЗ. Діагностика та обробка емпіричних даних проводилися за методикою оцінки важливості кожної окремо взятої вимоги до запропонованих навчально-методичних матеріалів, а саме: інноваційної функціональності, цінності, фундаменталізації, едукативності.

Проведена робота з апробації МДК «Культура і наука» та його навчально-методичного забезпечення показала ефективність їх впровадження в освітній процес професійної підготовки майбутнього культуролога. Кількісні та якісні показники сформованості знань студентів з МДК «Культура і наука» відповідають Державним стандартам вищої культурологічної освіти та споріднених з нею напрямів підготовки (і/або спеціальностей) освітньої галузі «Культурологія». Це дає підставу стверджувати про необхідність вивчення МДК «Культура і наука» у процесі професійної підготовки майбутніх культурологів у ВНЗ.

7. Здійснено експериментальну перевірку ефективності структурно-функціональної моделі та організаційно-педагогічних умов як визначальних чинників реалізації теоретичних і методичних основ формування інноваційної культури майбутніх культурологів у ВНЗ.

Статистична обробка результатів дослідження показала, що у процесі проведення експерименту чітко прослідковується залежність динаміки рівнів сформованості інноваційної культури майбутніх культурологів від оновлення навчально-виховного процесу підготовки фахівців на засадах розроблених теоретичних і методичних основ; надання студентам можливостей для реальної інноваційної діяльності упродовж професійної підготовки у ВНЗ; формування інноваційного досвіду і відповідного способу мислення, зумовлених змістом і особливостями майбутньої професійної діяльності в галузі культурологічної

практики; розкриття та підвищення творчого потенціалу, ціннісного ставлення до створення та впровадження нового; формування готовності до навчання та особистісного самовдосконалення впродовж життя; вплив на мотиваційно-ціннісну сферу особистості у співвіднесенні з майбутньою професійною практикою в галузі культури; спрямованості навчально-виховного процесу на підвищення рівня загальної культури особистості майбутніх культурологів; формування в них умінь критичної оцінки та прогнозування соціальних наслідків інноваційної діяльності.

Узагальнюючи результати дослідження, можна стверджувати, що всі завдання виконано, а робоча гіпотеза про те, що ефективність формування інноваційної культури майбутніх культурологів підвищиться за рахунок упровадження в освітній процес ВНЗ теоретичних і методичних основ формування досліджуваного феномену, підтвердилася.

Результати дослідження дають підстави сформулювати низку пропозицій щодо їх практичного використання:

- удосконалити навчальні плани підготовки майбутніх культурологів з урахуванням вимог сучасних тенденцій в освіті та необхідності формування інноваційної культури фахівця у ВНЗ;

- запровадити моніторинг рівня фахової підготовки майбутніх культурологів упродовж навчання у ВНЗ для діагностування, контролю та коригування знань і вмінь, поведінкових якостей, особистісних характеристик, мотиваційних чинників та здібностей, які впливають на ефективність формування інноваційної культури майбутніх культурологів;

- розробити програму підвищення кваліфікації науково-педагогічних кадрів ВНЗ відповідно до теоретико-методологічних положень дисертації;

- матеріали дослідження, методичні рекомендації можуть бути використані у професійній підготовці майбутніх культурологів, а також під час викладання природничо-орієнтованих і гуманітарних дисциплін та у науково-дослідній роботі студентів, магістрантів, аспірантів, у системі підвищення кваліфікації працівників сфери культури.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми формування інноваційної культури майбутніх культурологів. Перспективними напрямками наукових пошуків можуть бути: підвищення рівня досліджуваної якості фахівця сучасними інноваційними педагогічними технологіями навчання; оптимізація змісту, форм та методів професійної підготовки майбутніх культурологів у системі дистанційної освіти тощо. Потребує окремого педагогічного дослідження реалізація розроблених нами теоретичних і методичних засад формування інноваційної культури у процесі спеціальної (фахової) підготовки майбутніх культурологів та спеціалістів зі споріднених з культурологією спеціальностями освітньої галузі «Культура і мистецтво».

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Монографії

1. Кириленко К. М. Теоретичні та методичні основи формування інноваційної культури майбутніх культурологів у вищому навчальному закладі: монографія / К. М. Кириленко. – Київ : ТОВ «Агентство «Україна», 2014. – 300 с.

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації

2. Кириленко К. М. ХХ століття: висхідні та кінцеві координати / К. М. Кириленко // Гуманітарні науки: проблеми, пошуки, перспективи. – Київ, 1997. – С. 31 – 33.

3. Кириленко К. М. Концепція людини та культури Карла Роджера / К. М. Кириленко // Вісник КНУКіМ.– Київ, 1999.– Вип. 1. – С. 43 – 52.

4. Кириленко К. М. Проблема формування єдиної наукової картини світу (історико-культурологічний аспект) / К. М. Кириленко // Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини [гол. ред.: М. Т. Мартинюк]. – Умань : ПП Жовтий О.О., 2012. – Ч.4. – 432 с. – С. 168 – 176.

5. Кириленко К. М. Методологічні чинники та методична система вивчення нової навчальної дисципліни «Культура та наука» на культурологічних спеціальностях університету/ К. М. Кириленко // Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Серія педагогічна [редкол.: П. С. Атаманчук (голова, наук. ред.) та ін.]. – Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2013. – Вип. 19. – С. 24 – 26.

6. Кириленко К. М. Культура і наука: традиції і інновації (мультидисциплінарний дидактичний контент): Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів/ К. М. Кириленко. – Умань : ФОП Жовтий О. О., 2013. – 116 с.

7. Кириленко К. М. Природознавство і культура (мультидисциплінарний освітній контент): Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів/ К. М. Кириленко. – Умань : ФОП Жовтий О. О., 2013. – 120 с.

8. Кириленко К. М. Взаємозв'язок природного і культурного у життєзабезпеченні людини (мультидисциплінарний освітній контент): Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів/ К. М. Кириленко. – Умань : ФОП Жовтий О. О., 2013. – 83 с.

9. Кириленко К. М. Формування інноваційної культури студентів вищого навчального закладу культури (навчально-методичний посібник): Навчальний посібник для викладачів і студентів вищих навчальних закладів культури/ К. М. Кириленко. – Умань : ФОП Жовтий О. О., 2013. – 131 с.

10. Кириленко К. М. Інтеграційні процеси в сучасному природничо-науковому і науково-гуманітарному знанні та шляхи їх відображення у змісті університетської освіти/ К. М. Кириленко // Рідна школа, № 4-5, 2014. – 80 с. – С. 41 – 46.

11. Кириленко К. М. «Природничо-наукова (фундаментальна) підготовка» майбутніх фахівців гуманітарної сфери: стан і перспективи/ К. М. Кириленко // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія №5. Педагогічні науки: реалії та перспективи. – Випуск 47: збірник наукових праць / за заг. ред. проф. В. Д. Сиротюка. – К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2014. – С. 90 – 94.

12. Кириленко К. М. Філософія: наука і культура. Мультидисциплінарний навчальний посібник/ К. М. Кириленко. – К.: ТОВ «Агентство «Україна», 2014. – 216 с.

13. Кириленко К. М. Культура і наука: підручник для студентів вищих навчальних закладів/ К. М. Кириленко. – К. : ТОВ «Агентство «Україна», 2015. – 400 с.

14. Кириленко К. М. «Культура і наука» як навчальна дисципліна в системі професійної підготовки майбутніх культурологів у вищому навчальному закладі: Навчальний посібник для викладачів та студентів вищих навчальних закладів культури/ К. М. Кириленко. – Умань : ФОП Жовтий О. О., 2014. – 95 с.

15. Кириленко К. М. Єдність природного та культурного як домінанта сучасної культури та основа життєзабезпечення сучасної людини / К. М. Кириленко // Питання культурології: Зб. наук. праць. – Київ : Київський національний університет культури і мистецтв, 2014. – С. 62 – 71.

16. Кириленко К. М. Екологічна проблематика в контексті сучасних культурологічних досліджень / К. М. Кириленко // Культура і мистецтво у сучасному світі: наукові записки КНУКіМ.– К. : Київський національний університет культури і мистецтв, 2015.– Вип. 16. – С. 19 – 29.

17. Кириленко К. Формування інноваційних знань, інноваційного способу мислення та інноваційної особистості студента в інноваційно-діяльному середовищі вищого навчального закладу / К. Кириленко, А. Грітченко // Зб. наук. праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини. – Умань : ФОП Жовтий О. О., 2015. – С. 100 – 109.

18. Кириленко К. М. Організаційно-педагогічні умови формування інноваційної культури студентів у вищому навчальному закладі /К. М. Кириленко, А. Г. Грітченко, // Збірник наукових праць «Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми». – Київ – Вінниця: ДОВ Вінниця, 2015. – Вип. 42. – С. 275 – 279.

Публікації у зарубіжних виданнях

19. Kyrylenko K. M. Czech philosopher of the XVII century J. A. Comenius' ideas in the context of production of universal scientific world view of modernity / K. M. Kyrylenko // European Applied Sciences. – Stuttgart: ORT Publishing, 2015. – P. 100 – 103.

20. Кириленко К. М. Наука як феномен сучасної культури / К. М. Кириленко // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка.– К. : Київський університет, 2015. – Вип. № 1 (119). – С. 23 – 27.

21. Кириленко К. М. Доповнюваність як універсальний принцип сучасної науки і феномен інноваційної культури / К. М. Кириленко // Гуманітарні студії: Зб. наук. праць.– К. : Київський університет, 2015.– Вип. №25. – С. 62 – 71.

22. KirilenkoKateřina. Kulturologicheskieapřirodně-vědecké atributy «vyšší inteligence (PanaBoha)»veformování světónázoromoderního člověka / KateřinaKirilenko // ModernScience – Moderní věda. – Praha, 2015. – № 3.

Опубліковані праці апробаційного характеру

23. Kyrylenko Katerina Mikhailivna. The position of innovations in the culture and social and cultural fields / К. М. Kyrylenko // Ilyna J. (Ed.) (2014). The First International conference on scientific development in Europe. Proceedings of the Congress (December 23, 2014). Vienna, OR : «EastWest» Association for Advanced Studies and Higher Education GmbH, Vienna. – P. 35 – 40. – 116 p.

24. Kyrylenko Katerina Mikhailivna. Cultural picture of the world as a part of scientific world view / К. М. Kyrylenko // Busch P. (Ed.) (2014). The First European Conference on Social Sciences and Humanities. Proceedings of the Congress (December 22, 2014). Vienna, OR : «EastWest» Association for Advanced Studies and Higher Education GmbH, Vienna. – P. 15 – 20. – 146 p.

25. Kyrylenko Katerina Mikhailivna. N.Bohr's physical principle of complementarity and its depiction in the content of higher humanitarian education / К. М. Kyrylenko // Mazilescu V. (Ed.) (2015). The Second International conference on development of pedagogical science in Eurasia. Proceedings of the Conference (February 15, 2015). Vienna, OR : «EastWest» Association for Advanced Studies and Higher Education GmbH, Vienna.– P.33 – 38. – 268p.

26. Кириленко К. М. Про один із принципів формування екологічної культури майбутнього вчителя (на прикладі культурософії Мандельштама) / К. М. Кириленко // Чорнобиль: екологія, природа, суспільство. – Матеріали міжнародної науково-практичної конференції. – Умань, 1996. – С. 25 – 26.

27. Кириленко К. М. Відродження та реформація як перехід до епохи Нового часу / К. М. Кириленко // Матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції «Суспільні науки в системі формування національної свідомості студентів». – Гуманітарні науки: проблеми, пошуки, перспективи. – Київ-Кіровоград, 1998. – С. 139 – 140.

28. Кириленко К. М. До питання про русофобію українців / К. М. Кириленко // Збірник матеріалів міжнародної конференції «Україна-Росія: історія та сучасність». – Київ : Науковий світ. – 2003. – С. 45 – 47.

29. Кириленко К. М. Природознавство як феномен культури // Актуальні проблеми підготовки вчителів природничо-наукових дисциплін для сучасної загальноосвітньої школи/ К. М. Кириленко // Тези доповідей Всеукраїнської науково-практичної конференції 18-19 жовтня 2012 року. – Умань, ПП Жовтий О. О., 2012. – С. 85 – 86.

30. Кириленко К. М. Математика як елемент культури/ К. М. Кириленко, Н. Г. Мартинюк // Актуальні проблеми підготовки вчителів природничо-наукових дисциплін для сучасної загальноосвітньої школи // Тези доповідей Всеукраїнської

науково-практичної конференції 18-19 жовтня 2012 року. – Умань : ПП Жовтий О. О., 2012. – С.83.

31. Кириленко К. М. Гуманітарію про сучасну фізичну картину світу (щодо впровадження навчальної дисципліни «Культура та наука» на гуманітарних спеціальностях університету) / К. М. Кириленко// Інноваційні технології управління якістю підготовки майбутніх учителів фізико-технологічного профілю: збірник матеріалів міжнародної наукової конференції / [редкол.: П. С. Атаманчук (голова ред.) та ін.]. – Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2013. – С. 29 – 31.

32. Кириленко К. М. Постіндустріальне та інформаційне суспільство як основа формування інноваційної культури та підґрунтя громадянського суспільства/ К. М. Кириленко // Проблеми формування громадської думки в сучасній Україні: матеріали доповідей та виступів міжнародної науково-практичної конференції [ред. колегія М. М. Поплавський та ін.]. – Київ, 2014. – С. 86 – 88.

33. Кириленко К. М. Сучасні уявлення про структуру культури. Наука в системі культури / К. М. Кириленко // Матеріали X Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції «Вітчизняна наука на зламі епох: проблеми та перспективи розвитку» // Збірник наукових праць. – Переяслав-Хмельницький, 2014. – С. 241 – 246.

34. Кириленко К. М. Інтеграція природничо-наукової і гуманітарної форм культури як процес творення єдиної (інноваційної) культури / К. М. Кириленко // Матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції «Філософські проблеми сучасності»: статті й тези / редкол. Г. Д. Берегова, Е. М. Герасимова, Т. В. Лень та ін. – Херсон : РВВ «Колос», 2014. – С. 102 – 104.

35. Кириленко К. М. Соціальні і психолого-педагогічні доміанти формування інноваційної культури у студентів вищих навчальних закладів культури / К. М. Кириленко // Освітні інновації: філософія, психологія, педагогіка: Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, 3 грудня 2014 року : у 4 ч. – Суми, 2014. – Ч. 4. – С. 99 – 102.

36. Кириленко К. М. Концептуальні засади сучасної екології в контексті проблематики пост класичної науки / К. М. Кириленко // Матеріали XI Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції «Вітчизняна наука на зламі епох: проблеми та перспективи розвитку»: Зб. наук. праць. – Переяслав-Хмельницький, 2015. – Вип. 11. – 516 с.

37. Кириленко К. М. Фундаменталізація освіти: шляхи реалізації / К. М. Кириленко // Розвиток сучасної освіти і науки: результати, проблеми, перспективи тези III-ї Міжнародної науково-практичної конференції молодих вчених (Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, 26-27 березня 2015 року) / [редактори-упорядники: В. Ільницький, А. Душний, І. Зимомря]. – Дрогобич : Посвіт, 2015. – С. 217 – 218.

38. Кириленко К. М. Інформаційне суспільство та перспективи його становлення в сучасній Україні / К. М. Кириленко // Становлення сучасного українського суспільства: політичні, управлінські, економічні та правові аспекти:

Тези допов. Всеукр. наук.-практ. конф., Київ 27 березня 2015 р. У 2 ч. Ч. I. / М-во освіти і науки України; М-во культури України; Київ. нац. ун-т культури і мистецтв. – Київ : Видав.центр КНУКіМ, 2015. – С. 307 – 309.

Опубліковані праці, які додатково відображають наукові результати

39. Kyrylenko Katerina Mikhailivna. Experience of solving ecological problems in modern world and its philosophical basis as a foundation of retrieval of new ideas and approaches / К. М. Киріленко // The USA Journal of Applied Sciences. – Stuttgart: ORT Publishing, 2015. – P. 44 – 47.

40. Киріленко К. М. Природознавство як галузь науки, культури та освіти (методологічний аспект) / К. М. Киріленко // Інтегративний функціонально-галузевий підхід як чинник прогнозування і побудови моделей педагогічної природничо-наукової освіти: монографія / М. Т. Мартинюк, С. І. Бондаренко, О. В. Браславська[та ін.]; за ред. М. Т. Мартинюк, М. В. Декарчук. – Умань : ФОП Жовтий О. О., 2013. – 174 с. – С. 50 – 64.

41. Киріленко К. М. Філософія української національної ідеї, її становлення та сучасний стан / К. М. Киріленко // Гуманітарні науки: проблеми, пошуки, перспективи. – Київ, 2000. – С. 68 – 79.

42. Киріленко К. М. Дуалізм світогляду епохи середньовіччя / К. М. Киріленко // Вісник КНУКіМ.– Київ, 2000. –Вип. №2. –С. 27 – 38.

43. Киріленко К. М. Основи філософії культури: Словник для студентів вищих навчальних закладів / Н. Г. Джинчарадзе, М. А. Ожеван, А. В. Толстоухов та ін. – К. : Знання України, 2004. – 204 с.

44. Киріленко К. М. Філософський словничок. У допомогу студентам при вивченні філософських дисциплін/ К. М. Киріленко. – К.: ТОВ «Агентство «Україна», 2004. – 44 с.

45. Киріленко К. М. Філософський словничок/ К. М. Киріленко. – К.: ТОВ «Агентство «Україна», 2005. – 144 с.

46. Киріленко К. М. Філософія. Методичні рекомендації студентам гуманітарних вузів/ К. М. Киріленко. – К.:ТОВ «Агентство «Україна», 2003. – 68 с.

47. Киріленко К. М. Релігієзнавство. Методичні рекомендації студентам гуманітарних спеціальностей вузів/ К. М. Киріленко. – К.:ТОВ «Агентство «Україна», 2005. – 100 с.

48. Киріленко К. М. Релігієзнавство. Короткий курс лекцій/ К. М. Киріленко. – К.: ТОВ «Агентство «Україна», 2012. –100 с.

49. Киріленко К. М. Робоча програма навчальної дисципліни «Релігієзнавство» / К. М. Киріленко. – К. :ТОВ «Агентство «Україна», 2013. – 25 с.

АНОТАЦІЇ

Кириленко К. М. Теоретичні і методичні основи формування інноваційної культури майбутніх культурологів у вищому навчальному закладі. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. – Національний університет біоресурсів і природокористування України. – Київ, 2015.

У ході дослідження здійснено теоретичне узагальнення і запропоновано нове вирішення актуальної проблеми формування інноваційної культури майбутніх культурологів у вищому навчальному закладі. Уточнено сутнісний зміст поняття «інноваційна культура майбутніх культурологів» та споріднених з ним понять: «інноваційне знання, інноваційна діяльність, інноваційний спосіб мислення».

Визначено, обґрунтовано і розроблено теоретичні та методичні основи формування інноваційної культури майбутніх культурологів у процесі професійної підготовки. Інтегративним чинником реалізації цих основ в реальну освітню практику ВНЗ є система таких організаційно-педагогічних умов: спрямованість навчально-виховного процесу на підвищення рівня загальної культури та морально-етичних якостей студентської молоді; створення інформаційного простору сучасного інноваційного соціокультурного знання, залученого для сприяння розвитку інноваційного потенціалу майбутніх культурологів на основі синергетичної парадигми фундаментальності науки і освіти; формування інноваційно-діяльнісного середовища, спрямованого на розвиток інноваційних знань, інноваційного способу мислення та інноваційності особистості студента; розвиток позитивного мотиваційно-ціннісного ставлення студента до «нового» як підґрунтя у постійному самовдосконаленні та самореалізації в процесі майбутньої професійної практики та з метою життєвого самовизначення; удосконалення дидактичного забезпечення реалізації принципу єдності змістової, процесуальної і мотиваційно-ціннісної сторін навчально-пізнавальної діяльності інноваційного характеру засобами міжпредметної взаємодії на основі ідеї емерджентності, розроблення і впровадження професійно-орієнтованих мультидисциплінарних дидактичних комплексів у межах експериментальної структурно-функціональної моделі цього процесу. Модель охоплює шість складників: цільовий (мета, завдання); методологічний (базисні компоненти, функції інноваційної культури, концептуальні підходи, основоположні ідеї, дидактичні принципи); змістовий (структурні компоненти змісту, програма формування досліджуваної якості фахівця); операційний (поведінково-діяльнісний) (дидактичний інструментарій (послідовність і доцільність підбору методів, організаційних форм і засобів навчання)), епістемологічні основи, сфери та етапи діяльності); технологічний (організаційно-педагогічні умови, МДК «Культура і наука»); емпіричний (педагогічний експеримент, експертна та діагностична оцінка).

Результати дослідження апробовано і впроваджено в освітню практику вищих

навчальних закладів.

Ключові слова: професійна підготовка, інноваційна культура майбутніх культурологів, експериментальна структурно-функціональна модель, інноваційний мультидисциплінарний дидактичний комплекс «Культура і наука», міжпредметна взаємодія дисциплін.

Кириленко К. М. Теоретические и методические основы формирования инновационной культуры будущих культурологов в высшем учебном заведении. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени доктора педагогических наук по специальности 13.00.04 – теория и методика профессионального образования. – Национальный университет биоресурсов и природопользования Украины.– Киев, 2015.

В ходе исследования осуществлено теоретическое обобщение и предложено новое решение актуальной проблемы формирования инновационной культуры будущих культурологов в высшем учебном заведении. Уточнено сущностное содержание понятия «инновационная культура будущих культурологов» и родственных с ним понятий: «инновационные знания, инновационная деятельность, инновационный образ мышления, инновационность личности будущего специалиста-культуролога».

Проанализировано состояние процесса формирования инновационной культуры студентов культурологического направления подготовки в высшем учебном заведении. Определены составляющие (мотивационный, когнитивный, рефлексивный, эмоциональный, деятельностный), критерии (потребностно-мотивационный, когнитивно-результативный, рефлексивный, эмоционально-волевой, деятельностный); показатели (интерес к профессии в целом и к инновационной деятельности в частности, доминирование в мотивационной сфере мотивов самосовершенствования и творческой активности, активное участие в разработке и внедрении инновационных технологий и программ в составе группы либо индивидуально, понимание роли и значения инноваций в профессиональной деятельности; способность к решению сложных проблем средствами инновационной деятельности, знание инновационных технологий и программ, в том числе и зарубежных, высокий уровень способности к критическому анализу инновационной деятельности, ясного и четкого осознания собственных профессиональных действий, адекватность профессиональной самооценки, переживание положительных эмоциональных состояний в отношении к инновациям (ощущение интереса, любопытства и удовольствия), уровни сформированности (поисковый, деятельный, адаптивный, репродуктивный) инновационной культуры будущих культурологов. Доказано, что имеющиеся в педагогической теории и практике подходы к реализации общепрофессиональной подготовки будущего культуролога в высшем учебном заведении в аспекте формирования инновационной культуры не отвечают задачам, которые стоят перед современным образованием и требуют конструктивного решения.

Охарактеризовано интеграционные процессы в современном естественнонаучном и научно-гуманитарном знании и пути их отражения в содержании культурологического образования, социальные и психолого-педагогические доминанты формирования инновационной культуры у студентов высших учебных заведений культуры, процесс фундаментализации как важнейший компонент культуросоответствия новейшей образовательной парадигмы.

Определены, обоснованы, разработаны теоретические и методические основы формирования инновационной культуры будущих культурологов в процессе общепрофессиональной подготовки. Интегративным фактором реализации этих основ в реальную образовательную практику ВУЗа является система таких организационно-педагогических условий: направленность учебно-воспитательного процесса на повышение уровня общей культуры и морально-этических качеств студенческой молодежи, создание информационного пространства современного инновационного социокультурного знания, привлеченного для содействия развитию инновационного потенциала будущих культурологов на основе синергетической парадигмы фундаментальности науки и образования, формирование инновационно-деятельностной среды, направленной на развитие инновационных знаний, инновационного образа мышления и инновационности личности студента, развитие положительного мотивационно-ценностного отношения студента к «новому» как фундамента в постоянном самосовершенствовании и самореализации в процессе будущей профессиональной практики и с целью жизненного самоопределения, совершенствование дидактического обеспечения реализации принципа единства содержательной, процессуальной и мотивационно-ценностной сторон учебно-познавательной деятельности инновационного характера средствами межпредметного взаимодействия на основе идеи эмерджентности, разработка и внедрение профессионально-ориентированных междисциплинарных дидактических комплексов) в рамках экспериментальной структурно-функциональной модели этого процесса. Модель охватывает шесть блоков: целевой (цель, задачи); методологический (базисные компоненты, функции инновационной культуры, концептуальные подходы, основные идеи, дидактические принципы); содержательный (структурные компоненты содержания, программа формирования исследуемого качества специалиста); операционный (поведенчески-деятельностный) (дидактический инструментарий (последовательность и целесообразность подбора методов, организационных форм и средств обучения)), эпистемологические основы, сферы и этапы деятельности); технологический (организационно-педагогические условия, МДК «Культура и наука»); эмпирический (педагогический эксперимент, экспертная и диагностическая оценка).

Обоснована и разработана новая система межпредметного взаимодействия дисциплин отрасли «Гуманитарные науки» и общепрофессиональных дисциплин отрасли «Культура и искусство» на основе идеи эмерджентности и средствами спроектированного инновационного междисциплинарного дидактического

комплекса «Культура и наука».

Обоснованы, разработаны и экспериментально исследованы инновационный мультидисциплинарный дидактический комплекс (МДК) «Культура и наука», и его учебно-методическое обеспечение.

Уровень усвоения студентами знаний по каждому учебному модулю МДК оценивался: в ходе аудиторной и самостоятельной учебно-познавательной деятельности студентов; в процессе текущего контроля знаний; в процессе тематической проверки знаний студентов с каждого учебного модуля курса; по результатам экзаменационной сессии. Термином «инновационные знания» обозначено соответствующий объем знаний в соответствии с разработанной нами учебной программой МДК «Культура и наука». Среди качественных характеристик инновационных знаний нами определены: полнота, осознанность, обобщенность, действенность и системность знаний.

Результаты исследований подтвердили существенное положительное влияние изучения курса «Культура и наука» на уровень профессиональной подготовки будущих культурологов.

Параллельно с экспериментальной апробацией содержания МДК «Культура и наука» проводилось его экспертная оценка студентами экспериментальной группы (которые изучали этот курс). Студенты в целом положительно оценили содержание учебного курса «Культура и наука», в частности отметив, что в нем достаточно полно реализованы такие принципы обучения, как: доступность, научность, основательность и системность, учет профессиональной направленности учебного материала, обеспечение единства обучения и развития личности. Преподаватели кафедр отмечают заметный рост уровня сформированности у студентов профессиональной мотивации к будущей профессиональной деятельности. Этот вывод подтверждают результаты практики, положительные характеристики от директоров учреждений культуры, где студенты проходили практику.

Оценивание педагогической эффективности МДК «Культура и наука» и его учебно-методического обеспечения преподавателями высших учебных заведений осуществлялось средствами экспертного опроса. Диагностика и обработка эмпирических данных проводились по методике оценки важности каждого отдельно взятого требования к предложенным учебно-методическим материалам, а именно: к инновационной функциональности, ценности, фундаментализации, эдукативности.

Исследование апробации МДК «Культура и наука» и его учебно-методического обеспечения показало эффективность их внедрения в образовательный процесс профессиональной подготовки будущих культурологов. Количественные и качественные показатели сформированности знаний студентов МДК соответствуют государственным стандартам образования «Культурология», что дает основание утверждать о необходимости изучения разработанного МДК в процессе формирования инновационной культуры студентов в высшем учебном заведении.

Статистические данные о результате внедрения в образовательный процесс

высшего учебного заведения указанных разработок свидетельствуют о значительном повышении уровня сформированности исследуемого феномена у студентов экспериментальной группы по сравнению с традиционной подготовкой в контрольной группе, что указывает на их эффективность.

Ключевые слова: профессиональная подготовка, инновационная культура будущих культурологов, структурно-функциональная модель, организационно-педагогические условия, инновационный мультидисциплинарный дидактический комплекс «Культура и наука», система межпредметного взаимодействия дисциплин.

K. Kyrylenko. Theoretical and methodological basis for the formation of innovation culture of future culturologists in higher educational establishment. – Manuscript.

The thesis for the degree of Doctor of Pedagogical Sciences, specialty 13.00.04 – theory and methods of professional education. – National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine.– Kiev, 2015.

The theoretical generalization is carried out and the new decision of the relevant problem of innovation culture formation in future culturologists in higher educational establishment is offered in the study. The essential content of the concept of “innovation culture of the future culturologists” and related concepts with it: innovative knowledge, innovation activity, innovative thinking is specified.

The organizational and pedagogical conditions of innovative culture formation in the future culturologists in the process of general professional training is proved developed. The integrative factor of realization of these foundations in a real university educational practice is a system of organizational and pedagogical conditions: orientation of educational process to increase the level of general culture, moral and ethical qualities of students, the creation of information space of modern innovative socio-cultural knowledge, involved to promote the innovation potential of future culturologists, based on a system-synergetic paradigm of fundamental science and education, the formation of innovative environment-activity aimed at developing innovative knowledge, innovative thinking and innovative personality of the student, the development of a positive motivational and value attitude of the student to the “new” as a foundation in constant self-improvement and self-realization in the process of future professional practice and self-determination for the purpose of life, improvement of didactic ensuring the implementation of the principle of unity of content, procedural and motivational-value sides of teaching and learning activities of innovative nature by means of interdisciplinary cooperation on the basis of the idea of emergency, development and implementation of professional-oriented interdisciplinary teaching facilities within the experimental structural and functional model of this process. The model covers six sections: target (aim, objectives); methodological (basic components, innovative culture functions, conceptual approaches, the basic ideas, didactic principles); substantial (structural content components, the program for the formation of the expert’s investigational quality); operating (behaviorally-activity) (didactic tools (consistency and appropriateness of the methods’ selection, organizational forms and

teaching aids), epistemological foundations, spheres and stages of activity); technological (organizational and pedagogical conditions DDC “Culture and Science”); empirical (pedagogical experiment, expertise and diagnostic assessment).

The study results are approved and implemented in educational practice of higher educational establishments.

Keywords: professional training, innovation culture of future culturologists, experimental structural and functional model, innovative interdisciplinary didactic complex “Culture and Science”, interdisciplinary interaction of disciplines.